

KURS

NAPOLEONSKÝ

KURSY

od června 1922 do května 1926

1. *Sbírka, v červnu 1922.*
2. *Sbírka, v září 1922.*
3. *Filosofie Tragedie od Šestova.*
4. *Básně od Rossettiho.*
5. *Druhý svazek Rossettiho.*
6. *Poslední dnové císaře Napoleona.*
7. *Sbírka, v červnu 1923.*
8. *Merkur, bůh Obchodu.*
9. *Sbírka, z jara 1925.*
10. *Nejodpornější dobráci.*
11. *Finance podle Jeroboama.*
12. *Posvátná znamení.*
13. *Dicta Napoleonská.*
14. *Kurs dokonalého poslance.*
15. *Poutníci Milostivého Léta.*
16. *Chvála Fanatiků.*
17. *Kurs Napoleonský.*
18. *Einsteinova theorie (příště).*

NAPOLEON

Ā PĀTĚMU KVĚTNU // KORSIKA. ZEMĚ BEZ UMĚNĚ
PLASTICKĚHO // FYSIOGNOMIE NAPOLEONOVA //
NAPOLEON PŘEDOBRAZ-TOHO, JENŽ CO NEVI-
DĚT PŘIJDE // EXPECTANS ILLUM QUI VENTURUS EST

Ctěným

LEONU RAISOVI

a jeho choťi

FRANTIŠCE, roz. KŘÍŽKOVÉ,

oddaně věnují

VYDAVATELÉ

ALESSANDRO MANZONI

PÁTÝ KVĚTEN

On byl. A jako bez hnutí
po sledním dechu jeho
bez paměti tu zůstala
skrýš ducha takového:
tak ohromena, zdrcena
tou zvěstí byla zem.

Na chvíli myslíc poslední
člověka poloboha,
a nevědouc, zda podobná
zas smrtelníka noha
se osmělí prach krvavý
jí deptat v letu svém.

Jej duch můj zřel a mlčel vždy,
když v bleších s trůnu vládnul,
a v neustálém střídání,
když kles' a vstal a padnul.
Ve tisíc hlasů bouřný ruch
on nevmísil svůj hlas.

Čist, bez otrockých popěvek
i mrzkých pohrdání,
teď pohnut, hvězda taková
když hasne z nenadání,
nad popelnici píseň lká,
již nezhltně snad čas.

Ku pyramidám s vrchu Alp,
od Rýna k Mansanaru,
bez mýlky hřimal jeho hrom
po blýskavice žáru.
ku Tanais až od Scilly,
od moře ku moři.

Zda sláva jeho pravdivá? —
Ať vnukové to určí!
Před Nejvyšším, jenž zlíbil si
v něm sled své síly tvůrčí
ukázat nejvíc, naše skráň
se v bázni pokoří!

Tu chvějnou slast a bouřlivou
velkými plány vzpláti,
trud srdce, které sloužit má,
jež touha vlády schválí,
palmu, v níž doufá šílenost,
si urvat bez strachu:

To zkusil vše a slavnější
se z tísně pozdvih' v pýše,
nes' útek, vládu vítězství,
šel v smutný exil tiše,
na oltáři on dvakrát byl
a dvakrát ve prachu.

On vystoupil: A věky dva
se postřehnuly v zbroji,
jak na osud naň patřily,
až zjeví vůli svoji.
On kázal: Ticho! mezi ně
jak rozsudí si sed'.

On šel a zbytek života
na úzkém-ztrávil břehu,
tu závist vzbudil nezměrnou,
tam soucitu zas něhu,
tu nejvěrnější lásku zas,
tam záští věčný jed.

Jak tonoucím nad hlavou
tíž bouřných vln se valí,
vln, které zrakem ubohým
stih' sotva z mračné dáli,
že jemu darmo v zoufalství
lze zablédnouti břeh;

Tak tížil jemu ducha též
obrazů starých příval,
tu sebe světu vyličít
on častokráte chtíval,
však ruka mdlá vždy klesla mu
na věčných stránkách těch!

Ó častokrát, když v mlčení
den shasínal již líný,
na prsou ruce skřížené,
zrak zářný sklopen v stíny,
on stával, až jej vzpomínky
nes' v dávné časy let.

Na pohyblivý myslil stan,
na valy, jak se boří,
na příval divých komoňů,
na vojska v slunce zoří,
na prudký rozkaz královský,
na poslechnutí hned.

Ach, ovšem podleť přesile,
duch unavený mukou
juž zoufal; když tu mohutnou
kdos jal ho s nebes rukou
a umdleného soucitně
do čistší sféry vnes';

Na stezky ved' jej naděje,
které jsou v stálém květu,
ku luhům, tam kde odměna
předstihne přání v letu,
kde v pouhou tmu a v mlčení
ruch slávy pod ním kles'.

Ó věčná! krásná! blaživá
ty Víro vítězíci,
i to si zapiš s jásáním:
Pyšnější, vzdorující
před hanbou tvoji Golgoty
dřív nesklonil se duch.

Nad prachem jeho ztýraným
kaž stichnout každé zlobě!
Jenž poráží a povznáší,
trudí a sílí v mdlobě,
na sirém lůžku úmrtním
dlel vedle něho — Bůh!

Překlad VRCHLICKÉHO

„Napoleon, praví Lanfrey počínaje svou historií, byl nejčastěji posuzován toliko láskou nebo nenávistí.“ Zdá se, že spisovatel takového prohlášení vystříhal se krajností, jež odsuzuje, a že mu můžeme důvěřovati. Přece však se nevyznaménává nestranností, a nevede-li nenávist jeho péra, nadřazuje odpůrcům a přímo přiznává, že se snaží snížit Thierse a ostatní chvalořečné historiky. Také jest velmi nesnadno studovati Napoleona bez jakékoli vášně: buď jste okouzleni jeho velikostí a geniem, nebo se ve vás bouří vaše občanská počestnost proti jeho despotismu a prohnanosti tyрана. A to se neděje jen politickým školám: prohlásiti se pro Napoleona nebo proti němu jesti často otázkou temperamentu, duše. Ženy obyčejně jsou proti němu, a to i dámy jeho dvora; militaristé jsou jeho

obdivovateli; politikové ho proklínají, zatím co úředníci a legisté zůstávají mu věrni.

Přestaneme tedy hledati pravého Napoleona? Budeme ho posuzovati vždy s vrtošivostí svých nervů? Nejlepší odpovědí zdá se nám postup, naznačený titulem: žádati tajemství Napoleonova od něho samého, studovati ho podle jeho vlastních slov, zaznamenaných těmi, kteří ho slyšeli; a to bez příměsi jiných svědectví, nepřihlížejíce ani k jeho korespondenci. Neboť list jest dílo, k němuž se volí čas, jenž se připravuje, zraje, jenž bývá opravován, doplňován, přepisován, než se pošle; slovo naopak jest spontanním projevem duše; jím tryskají z duše tajemství, aniž se tomu chtělo, jak bývá třeba v hnutích radosti a hněvu.

Ne že by slovo nemohlo klamati; uvidíme, jak se Napoleon chlubí, že s ním takto zachází; vždyť lest dobře zosnovanou považuje za důkaz povýšenosti. Ale my teď známe jeho machiavelské dvo-

jakosti: buď se k nim sám přiznává, nebo je odhaluje historie; a ostatně mívá — i to víme — své dni upřímnosti. Právě v denní řeči budeme moci se zdarem nahlédnouti na dno této veliké duše, z ní poznáme nejlépe jeho úsudky o událostech, v nichž se ocítil, jež z velké části tvořil. Více než kdokoliv jiný tento člověk dělal historii: jeho se tažme, co myslil o díle dříve, než je uváděl ve skutek, co o něm pravil, když již bylo hotovo. Zkrátka, *NAPOLEON, JAK SÁM O SOBĚ VYPRAVUJE*.

Kromě toho naše dílo bude mít tu hmotnou výhodu, že *v něm bude zahrnuta celá bibliothéka, již žádný soukromník nemohl by dnes shromáždit* pro velkou vzácnost jistých uváděných knih; touto pestrostí bude potěšen každý, kdo se vážně obírá studii napoleonskými.

(z Předmluvy JULES d' AURIACOVA díla: „NAPOLÉON RACONTÉ PAR LUI MÊME“.)

Zápisky z mládi Napoleonova¹⁾

3. května (1786)

Vždy sám mezi lidmi, vracím se, bych snil sám se sebou a bych se oddal plně celému návalu své melancholie. V kterou stranu se dnes stočila? V stranu smrti. V zori svých dnů mohu se ještě nadíti dlouhého života. Jsem vzdálen své vlasti od šesti, sedmi let. Jak se těším, že za čtyry měsíce zase uvidím své krajany a své rodiče! Z něžných záchvěvů, jichž zakouším při vzpomínce na zábavy svého dětství, nemohu-liž usouditi, že moje blaho bude úplné? Jaká zuřivost mne to tedy strhuje, že se mi chce zmaru? Opravdu, co dělati na tomto světě? Poněvadž mám umřít, není stejné zabít se? Kdybych již byl žil šedesát let, ctil bych předsu-

¹⁾ Prvně vydáno Librim v *Souvenirs de la jeunesse de Napoléon*, p. 22 a 23. Znovu otištěno Jungem v jeho knize *Bonaparte et son temps*, I. 168. (staf II.)

dek svých rovesníků a čekal bych trpělivě, až příroda by dokončila svůj běh; poněvadž však začínám zakoušeti nehody, že nic není pro mne potěšením, proč bych snášel dny, jež mi nic neslibují? Jak jsou lidé vzdálení přírody! Jak jsou zbabělí, mrzčí, plaziví, podlézaví! Jaké divadlo uvidím ve své vlasti? Svě krajany v okovech, jak líbají třesouce se rukou, která je utiskuje! To nejsou již oni udatní Korsičané, jež rekové oživovali svými činy, nepřátelé tyranů, přepychu, mrzkých pochlebníků. Hrdý, plný ušlechtilého citění své zvláštní důležitosti, Korsičan žil šťasten, vynaložil-li den na veřejné věci. Noc uplývala v něžném náručí milené ženy. Rozum a jeho nadšení smazaly všechny strasti dne. Něha, příroda připodobňovaly jeho noci nocím bohů. Ale se svobodou odvanuly tyto blahé dny jako sny! Francouzové, nespokojení, že jste nám vyrvali všechno, co nám bylo drahé, porušili jste i naše mravy. Nynější obraz mé vlasti a nemožnost změnit to jest tedy novým důvodem, proč utéci ze země, kde mám z povinnosti chváliti lidi, jichž nenáviděti jest ctností. Když se vrátím do své vlasti, jakou tvář na sebe vzíti, jak strojiti řeč? Když již vlasti není, dobrý vlastenec má zemřít. Kdyby stačilo jen jednoho člověka zahubit, bych osvobodil své krajany, ihned bych se vypravil, abych

pohřížil v hrud' tyranovu mstící meč vlasti a znásilněných zákonů. Život jest mi na obtíž, poněvadž nezakouším žádného potěšení a poněvadž všechno jest mně trýzní. Jest mi na obtíž, poněvadž lidé, s nimiž žiji a budu žíti asi povždy, mají mravy tak vzdálené od mých mravů, jako se liší jasnost měsíční od jasnosti sluneční. Nemohu tedy následovati jediného způsobu života, kterým by mi bylo umožněno snéstí život, z čehož vzniká nechuť ke všemu.

Ve čtvrtek, 22. listopadu 1787.

Vyšel jsem z Vlašského divadla, procházel jsem se velikými kroky po aleji Královského Paláce (Palais-Royal). Lhostejně jsem snášel zimu, neboť moje duše byla zmítána bujarými city, jimiž se vyznačuje; ale když obraznost ochladla, cítil jsem strohost počasí, i uchýlil jsem se na galerie. Byl jsem na prahu oněch železných vrat, když moje zraky zabloudily na jednu ženštinu. Hodina, postava, její veliké mládí, vše svědčilo o tom, že to byla dívka (veřejná). Pozoroval jsem ji: zastavila se ne s onou tváří granátnickou (jako ostatní), ale s tváří slušící dokonale k chování její osobnosti. Tato shoda mne překvapila. Její bojácnost mne povzbudila a promluvil jsem na ni . . . Promluvil jsem na ni, já, jenž, proniknutý více než kdokoliv

ohavností jejího zaměstnání, vždy jsem se cítil poskvrněn jen jedinkým pohledem ... Ale její bledá pleť, její fysická slabost, její příjemný hlas nenechaly mne ani na chvíli na vahách. Buď jest to, pravil jsem si, osoba, která mi bude užitečná k pozorování, jež chci učiniti, nebo není to než nějaké nemehlo.

— Nastydnete, řekl jsem jí, kterak se jen odvažujete procházeti se v alejích?

— Ah! pane, naděje mne oživuje. Třeba nějak večer zakončiti.

Lhostejnost, s níž pronesla tato slova, flegmaticčnost této odpovědi mne upoutala a šel jsem s ní.

— Jste velmi slabé postavy. Divím se, že nejste unavena tím svým zaměstnáním.

— Ah ne! pane, něco se musí dělat.

— Také myslím, ale není zaměstnání vašemu zdraví přiměřenějšího?

— Ne, pane, třeba žíti.

Byl jsem okouzlen, viděl jsem, že mi aspoň odpovídala, úspěch, který nekorunoval všech pokusů, které jsem byl kdy učinil.

— Jistě jste z některé krajiny severní, že vzdorujete zimě.

— Jsem z Nantes v Bretagni.

— Znáš tu zemi... Mohla byste být, slečno, tak

laskava a vyprávěti mi o ztrátě svého p.....
(panenství)?¹⁾

— Jeden důstojník mne svedl.

— A trápí vás to?

— Oh, jak by netrápilo! (Její hlas nabyl lahodnosti, libeznosti, jakých jsem ještě nepozoroval.) Velmi mne to trápí. Moje sestra se dobře vdala. Proč jsem i já na sebe více nedbala?

— Důstojník, který mne zprznil, jenž se mi oškli-
ví, opustil mne. Musela jsem utéci před rozhořče-
nou matkou. Jiný se naskytl, zavedl mne do Pa-
říže, opustil mne, a třetí, s nímž jsem právě žila tři
léta, nastoupil po něm. Ač Francouz, jeho záleži-
tosti ho volaly do Londýna a tam zůstal. Pojďme
k vám.

— Ale co tam budeme?

— Pojďme, ohřejeme se, a budu vám k libosti.

Dalek jsem byl úzkostlivosti; vybízel jsem ji, proč
by se nezachránila, když by byla pužena úvahou,
kterou jsem jí připravoval, nápodobíc počestnost,
kterou jsem jí chtěl dokázati, aby nebyla...²⁾

¹⁾ v originálu vtečkováno.

²⁾ Tento konec jest dosti nejasný; rukopis není dokončen.

Pochod na Kahýru

Armáda vydávala se na pochod záhy zrána; vytáhla vždy o dvou hodinách v noci a o devíti se již utábořila. Příčinou toho bylo veliké vedro, ne-
snadné opatření potravin, nesnáze s Araby, k vůli
nimž bylo třeba, by šiky postupovaly zvolna, aby
každý mohl stačiti, nezbytnost vyčkati loďstva, na
němž byli nemocní a lidé unavení; výhoda toho
zase byla, že nebylo třeba ničím vyplňovati me-
zery, které by byly oslabily armádu. Konečně bylo
třeba býti přichystánu v každou hodinu k boji, ne-
boť přicházely den co den zprávy o hrozných pří-
pravách, jež se činily v Kahýře. Bejové, janičáři,
Arabi, vojsko, všichni opouštěli město a kráčeli
proti nevěřícím.

Hebreové v poušti Bloudění litovali Egyptských

hrnců, plných masa, cibule a všech druhů zelenin, jichž se mohli najídati do syta, jak pravili. Francouzové nepřestávali volati velkými křiky po slastech Italie. Od čtrnácti dnů jejich nespokojenost vzrůstala; srovnávali tento lid barbarský, kterému nemohli rozuměti, příbytky těchto nuzáckých fellahů, tak zhovadilých jako jejich buvoli, tyto vyprahlé pláne otevřené a beze stínu, tento Nil, bídný potok,¹⁾ který unášel špinavou a blátivou vodu, konečně ty hnusné muže pouště, tak ošklivé, tak ukrutné, a jejich ženy, ještě špinavější, to vše srovnávali s květnatými a úrodou kypícími nivami Lombardie, se společenským, osvětleným a mírným lidem států benátských. Štýskali si, že jsou v zemi, v níž nemohli si opatřiti ani chleba ani vína. Bylo jim dáno v odpověď, že tato země, daleka toho, by byla bídná, bývala nejbohatší zemí světa; že dostanou chleba, vína, jakmile budou v Kahýře; že země, v níž jsou, byla sýpkou Říma a k tomu ještě zásobovala Cařihrad. Nic nemohlo uklidniti poděšené obraznosti.

Armáda byla stížena neurčitou melancholií, kterou nic nemohlo překonati. Byla zachvácená sple-

¹⁾ Bylo to nejzápadnější rameno delty, v té době velmi vyschlé.

Válečné tažení v Egyptě a v Syrii

enem. Mnozí vojáci vrhli se do Nilu, by tam našli rychlou smrt. Každý den, jakmile stany byly složeny, první potřebou mužstva bylo koupání. Vycházejíce z Nilu, jali se politisovati, rozhořčovali se, stýskali si na mrzutý stav věcí. „Co jsme sem přišli dělat? Direktorium nás deportovalo!“ Často projevovali soucit svému vůdci, jenž mívál stan vždy na břehu Nilu, postrádaje všeho jako poslední voják; generální štáb mívál často k obědu jen mísu čočky. „To jeho se chtěli zbaviti, říkali; ale místo aby nás vedl sem, proč nám nedal nějaké znamení; byli bychom vyhnali jeho nepřátele z paláce, jako jsme vyhnali Clichyány.“ Zpozorovavše, že všude, kde byly nějaké stopy starožitností, učenci se zastavovali a pouštěli se do vykopávek, domnívali se, že oni, by hledali tyto starožitnosti, radili k výpravě; proto na ně nevražili. Nazývali učence osly. Caffarelli byl v čele komise. Tento statečný generál měl nohu dřevěnou. Přes to přece pořád pobíhal; procházel řadami, by kázal vojákům. Nemluvil, leda o kráse země, o velikých výsledcích tohoto výboje. Často vojáci vyslechnuvše ho reptali; ale francouzská veselost nabyla vrchu. „Při sám Bůh, pravil mu jednoho

dne jeden granátník, vy si z toho čerta děláte, generále, vy, jenž máte jednu nohu ve Francii!" Tomuto slovu, opakovanému od stanu ke stanu, smáli se v celém táboře. Přece však nikdy voják nezdráhal se pomáhati členům komise pro umění, neboť v hloubi je ctil; a když první hnutí nevraživosti pomínula, Caffarelli a učenci byli předmětem jeho úcty. Francouzský průmysl přicházel také na pomoc okolnostem. Jedni roztírali obilí, by měli mouku, druzí napřed pražili zrno v jakýchsi kamnech a takto pražené vyvařovali a dostávali zdravou a uspokojující potravu.

19. července (1798) armáda přitáhla do Omn-Dinar, na místo, kde se delta rozvětjuje, na padesát mil od Kahýry. Ponejprv uzřela Pyramidy. Všechny dalekohledy byly zaměřeny na tyto největší a nejstarší památníky, jež vyšly z ruky lidí. Tři pyramidy lemovaly obzor pouště. Zdály se jako tři ohromné skály; ale když se na ně hledělo pozorně, pravidelnost hran prozrazovala ruku lidí. Též bylo lze viděti mešitu Mokattamskou. Na úpatí byla Kahýra. Armáda pobyla tu 20. a dostala rozkaz připravit se k bitvě.

Nepřítel postavil se na levém břehu Nilu, proti

Válečné tažení v Egyptě a v Syrii

Kahýře, mezi Embabeh a pyramidy. Měl mnoho pěších, dělostřelby a jízdy. Značné loďstvo, v němž byla i jedna fregata, chránila tábora. Francouzské loďstvo zůstalo vzadu; bylo ostatně počtem o mnoho slabší. Poněvadž Nil byl velmi opadlý, bylo se třeba vzdáti jakékoliv jeho pomoci a služeb, jichž by byl mohl poskytnouti. Mameluci, agové, námořníci, hrdí svým počtem a krásným postavením, jež zaujímal, povzbuzování pohledy svých otců, svých matek, svých žen, svých dítek, byli plni ohnivosti a důvěry. Říkali „že u paty těchto pyramid, stavěných jejich předky, Francouzové najdou své hroby a dokonají životní pouť.“

Bitva.

21. o dvou hodinách ráno armáda se vydala na pochod. Při rozednění potkala přední voje mame-luků, kteří zmizeli, zakusivše několik dělových výstřelů. V osm hodin vojáci vyrazili v tisícový radostný pokřik při pohledu na čtyři sta Kahýrských minaretů. Měli teď dokázáno, že Kahýra opravdu jest veliké město, jehož nebylo možno přirovnati k ničemu, co viděli od té, kdy vypluli. O deváté hodině uzřeli řady nepřátelského vojska...

Rozkládalo se na rozloze tří mil. Nil od Emba-behu k Bulaku a k Staré Kahýře sotva stačil poj-mouti loďstvo, jehož stožáry jevily se jako nějaký les. Odhadli jsme je na tři sta plachet. Pravý břeh byl pokryt veškerým Kahýrským obyvatelstvem, muži, ženami, dětmi, kteří se sběhli přihlížet této bitvě, od níž závisel jejich osud. Přisuzovali jí tím

Válečné tažení v Egyptě a v Syrii

více důležitosti, že kdyby byli poraženi, stali by se otroky těchto nevěřících.

Armáda francouzská zaujala též bitevní pořádek, který se tak osvědčil u Chebreiss, ale rovnoběžně s Nilem, poněvadž jeho pánem byl nepřítel... Desaix v čele postupoval s prava, přešel na dvojnásobnou vzdálenost dostřelu tábora v okopech, nastavuje mu levý bok, a zamířil na střed linie mameluků. Reynier, Dugua, Vial a Bon v určité vzdálenosti za ním. Jakási ves ležela proti tomuto místu nepřátelské linie, kterou jsme chtěli prolomit; to byl směr útoku.

Půl hodiny armáda postupovala v tomto pořádku a v největším mlčení, když Murad-Bej, který byl vrchním velitelem, uhodl úmysl generála francouzského, ačkoliv neměl žádné zkušenosti v bitevních manevrech. Příroda ho obdařila velkou soudností, skvělou statečností a pronikavým postřehem. Pochopil bitvu s obratností, která by byla ke cti i nejzkušenějšímu. Poznal, že je ztracen, dopustí-li francouzské armádě dokončiti její pohyb, a že jest mu s jeho četnou jízdou útočiti na pěchotu, pokud jest na postupu.

Vyrazil jako blesk se sedmi nebo osmi tisíci ko-

ni, projel mezi divisi Desaixovou a Reynierovou a obklíčil je. Tento pohyb byl vykonán s takovou hbitostí, že bylo se na chvilku obávat, zda generál Desaix měl dosti času se přistrojiti; jeho dělostřelectvo bylo uvedeno poněkud v nepořádek projíždějíc palmovým lesíkem. Ale prvních mameluků, kteří se naň vrhli, byl malý počet. Jedna salva srazila jich polovici k zemi. Generál nabyl času utvořit svůj čtverhran. Ten vychrlil prudkou střelbu na čtyři strany. Generál Reynier bez meškání se přihotovil a počal páliť se všech stran. Divise Dugua, při níž byl vrchní velitel, změnila směr a zamířila mezi Nil a generála Desaixa, odříznuvši tímto manevrem nepřítele od tábora Embabehského a zastoupivši mu cestu k řece; octnula se brzy na dostřel i páčila do týlu mameluků. Čtyřicet pět nebo padesát nejudačnějších mužů, bejů, kašefů, mameluků zemřelo ve čtverhranech; bojiště bylo pokryto jejich mrtvými a jejich raněnými. Půl hodiny točili se na dostřel, přibíhající a odbíhající, uprostřed prachu, koní, kouře, palby kartáčové i puškové a křikův umírajících. Konečně však, ničeho nepořídívše, vzdálili se a zmizeli s dostřelu...

Válečné tažení v Egyptě a v Syrii

Murad-Bej vypálil mnoho salv v naději, že si otevře spojení se svým táborem a že mu usnadní ústup. Všechno mu selhalo. V noci podnikl svůj ústup a dal k němu znamení zapálením loďstva. Nil byl ihned zaplaven ohněm. Na těchto lodích byla bohatství Egypta, která zahynula k velké lítosti armády. Z dvanácti tisíc mameluků tři tisíce jen s Muradem Bejem vyvázlo do Horního Egypta; dvanáct set, kteří zůstali, by udržovali spojení Kahýry s Ibrahimeš Bejem, bylo od té na ústupu k Syrii; sedm tisíc zahynulo v této bitvě, tak osudné této statečné milici, která se již nikdy nesebrala. Mrtvoly mameluků přinesly v málu dnech Damiettě, Rosettě a do vesnic Dolního Egypta zprávu o vítězství armády francouzské.

Když již bitva začínala, Napoleon zvolal k svým vojákům, ukazuje jim na pyramidy: „Vojáci, čtyřicet století se na vás dívá!“

Arabové podle svého obyčeje, vidouce bitvu ztracenu, vzdálili se a rozptýlili do pouští.

Generální štáb přitáhl do Gizeh v devět hodin večer. V krásném letohrádku Murada Beje nezůstalo jediného otroka. Nic z jeho vnitřního uspořádání nepodobalo se palácům Evropy. Přece však

důstojníci viděli s potěšením dům dobře nábytkem opatřený, divany z nejkrásnějšího hedvábí Lyonského, ozdobené zlatými třásněmi, stopy nádhery a umění Evropy. Zahrada byla plna nejkrásnějších stromů, ale nebylo v ní žádné aleje. Veliké loubí z vinné révy, obtěžkané nejvýbornějšími hrozny, bylo drahocenným nálezem. Rozhlásilo se to po táboře a mužstvo se po houfech sběhlo. Vinobraní bylo v brzku odbyto.

Oddíly, které se zmocnily tábora Embabehského, byly hojně odměněny; našly v něm zavazadla bejů a kašefů, koše plné zavařenin a cukroví. Koberců, porcelánů, stříbrného náčiní byla tam velká hojnost. Z tří set zapálených egyptských lodí vířily po řece po celou noc plaměny, jimiž rýsovaly se Kahýrské minarety. Zář odrážela se až o stěny pyramid. V dnech, které následovaly po bitvě, vojáci byli zaměstnáni lovením mrtvol; mnoho jich mělo po dvou nebo třech zlatých penízích při sobě.

Francouzská armáda ztratila tři sta mužů zabitých nebo raněných; počet nepřátel zabitých, zraněných, utopených nebo zajatých páčil se na deset tisíc mameluků, Arabů, janičářů, atd. ...

Válečné tažení v Egyptě a v Syrii

Když se vítěz ubytoval v Kahýře, přirozeně srovnával operace, jež právě vykonal, s křižáckou výpravou svatého Ludvíka, známou tolika nehodami a pohromou u Mansourahu. Zakončil takto :

R. 1250 Egypt byl méně schopen se brániti a měl větší nedostatek obhájců než roku 1798. Ale svatý Ludvík neuměl z toho těžiti. Prodlel osm dní na modlitbách, když měl býti na pochodech, bojovati a ubytovati se v zemi.

KORSIKA / ZEMĚ BEZ UMĚNÍ PLASTICKÉHO

Tento titul zní jako kontradikce. Jest-li pravda, že příroda jest veliká plastická tvůrkyně, nikde nenahromadila tolik veleděl jako na tomto malounkém ostrově. Jest tu na nejtěsnanější prostore hallucinantní nahromadění divů a nádher, a Korsika ve svém souboru jako ve svých podrobnostech jest opravdu ostrovem skulpturálním, a její slunce a její stromy a její květy činí z ní skvěle ostrov barev!

Korsika má ve svém Středozezemním moři a ve svých lesích zázračnou školu pohyblivé plastiky, jako má ve svých horách zázračnou školu plastiky nehybné. Má všechny pohyby, všechna vlnění, všechny pevné polohy a všechny barvy a ke všemu tomu připojuje pro smyslové chvění umělce ještě jednu toniku: všechny vůně.

•

Egyptané byli stavitelé a sochaři a Řekové a Orientalci též. Jejich umělci nebyli překonáni našimi, a jest to v pořádku, neboť měli jiné věci na práci, než se uchylovati do úloh následovatelů

uspokojených a málo dbajících osobních hledání: ale též negři, o jejichž lidskou nedospělost se nikdo nebude přiti, stavěli a vyřezávali do dřeva a dlabali do kamene. Takto u jedněch nejvyšší stupeň intelligence a sensibility, u druhých intelektuální apathie a prostřední sensibilita; u jedněch svrchovaná exaltace, u druhých dětinská opovážlivost! Jest nepochopitelné, že mezi jedněmi i druhými Korsika nezaujala svého místa; místa nejskrovnějšího nebo nejhrdějšího. Jest to nepochopitelné, ale jisto, a třeba velmi pak hledati, zda národ jest nad Egypťany a Řeky, jaké tu pak zvláštní postavení! — nebo pod negry — což by se zdálo žertem! — nebo prostěji vně okruhu, nebo ještě lépe stranou plastických umění a proč? Nebo není snad toto zvláštní plastické mlčení jakous hymnou přírodě, jakýmsi chórem bez ozdob, který vyjadřuje toliko svou pokoru a bez vděčnosti?

Paradox. — Velmi pozdě bychom přišli s tvrzením, že kolem a kolem vzato žádost zhmotniti myšlenku jest lidskou choroblivostí, a že realisace jest skoro nevyhnutelně v očích umělce nižší této žádosti. Myšlenka, která se chce zhmotniti, jest onou podivuhodnou hlavou, o níž Rodin myslil, že jest bezmocna, by se oprostila úplně od hmoty,

v níž ji hornina stále udržuje. Umělec již tím, že chce ztělesnit v dřevě nebo v mramoru, dává jaksi na jevo nejistotu myšlenky, kterou nosí v sobě. Kdyby tato myšlenka byla opravdu netělesná, světelná, vnímatelná do všech svých vláken, nezakoušel by potřeby materialisace leda potud, pokud jeho egoismus zviklaný činil by mu jeho sloňovou věž nesnesitelnou. Tvoří-li pro sebe, a je-li si sebou jist, hmota, která mu skýtá zmenšený obraz jeho tvorby, jest mu lhostejna; dovolává-li se hmoty nedokonalé, tu chce sdělit se s ní o svou radost... nebo pečuje o slávu.

Velikost umělcova by se mohla tedy měřit podle jeho vzdálení se od vidění hmotného a podle jeho opovržení lidské nevědomosti: takto krása Beaudelairova zapovídá si smích a pláč!

Konečně jest vhodné tuto učiniti zmínku o tendenci moderní esthetiky, která se dívá na ornament jako na výkon hrubosti ducha. Čím duch je vypleštěnější, praví jistí esthetikové, tím více opovrhne ornamentem.

Jest možno považovati korsické obyvatelstvo za raču, v níž umělecká myšlenka byla stejně rozptýlena, aniž přece ztratila se své síly, a pokusíme se dokázati, že byla celá rača těchto neznámých umělců.

Závěrek ve způsobě paradoxu, z toho, co předchází, dovoluje tvrditi, že Korsičané ve svém skvělém rámci nikdy nepocítili potřeby plastického zhmotnění, i proto, že nosili v sobě samých obrazy krásnější než všechny lidské práce, i proto, že se rača ta cítila podivuhodně seskupena na téměř vrcholu.

Důležitým se jim jevil toliko jeden umělecký výraz, ten, který minuty odnášejí ve své pomíjení, ten, který netrvá, ten, který se projevuje Slovem a gestem. A tu i nejnepatrnější byl skvělým tvůrcem.

Chceme-li šetřiti slovy, slušno jest říci, že umění plastické, jež jest uměním konstruktivním, vyžaduje techniky a materiálu, a že tato technika a tento materiál nikdy nepokoušely lenivosti těchto obyvatel. Myslím arci fysickou lenost, neboť jeho intelektuální činnost jest zjevna. Architektura jest důvodem bytí skulptury, a víme dobře, že vše ostatní jest toliko omyl. Nuže, Korsika nikdy nepocítila potřeby architektury. Ten, kdo žije svůj denní život v Calanches de Piana neb v údolí Cinarca, v horách, jež se zdají dílem ani nevím jakého božského stavitele, nebo na Scala de Santa Regina, nebo v rozkošné zátoce Santa Manza, ten chápe špatně, že se chce sestrojovati, by se vy-

kládalo. Ať jen si Janované zavedou kteréhosi dne nauku technickou a potřebný materiál, Korsika neráčí tomu věnovati pozornosti; každý se bez toho obejde, navštívil-li již jednou před tím Campo-Santo v Janově.

Poněvadž také malba vyžaduje ruky chemiků a řemeslníků, Korsičané neměli nebo nechtěli míti těch ani těch, takže cestovatel nenalézá u nich (kromě některých zdí ligurských a několika megalitů, jež snad pocházejí od Skandinavců), žádné sochy, žádného obrazu.

Kam tedy vně cyklu nebo na který okraj korsické umění se uchýlilo?

Řekli jsme to, korsické umění nezřídilo si své oblasti leda ve slově a v doplňujícím gestu, a v ní dosud žije a v ní nalézáme ho tak vroucím, jak bylo jindy. Jeho vroucnost vzplála zářením, jež zůstává a jehož světloonošci byli zároveň Orfeus a Stentor; ale dříve než budeme zpytovat, co historie nám dochovala, důležitě jest ukázati, že nejznamenitější kněží Slova neměli na Korsice jiné hodnoty, než jakou měl nechť kterýkoliv Korsičan, vzatý v národě namátkou. Až kam hlas donáší, slyšíme řeč na veřejném náměstí, píseň mužů a halekání žen. Podobá se pravdě, že tato expanzivní síla Slova došla nám spíše zmenšena než

zesílena kontinentálními civilisacemi a že tak můžeme souditi *tím spíše z dnešku na včerejšek*.

To jest zřejmo na první pohled, že slovné umění korsické nebylo nikdy výsadou. Jest darem všech. Potomci praobyvatel, v nichž rača Středozevního moře se asi uchovala nejryzeji — vytýká se jim toliko pravděpodobné zkřížení — mají je všichni při narození. Tento dar odvozuje se od umění tragického, čerpaného v nejčistších pramenech. Slučuje básníka a tragika v témže tvůrci, jest jak lyrický, tak dramatický a požaduje gest a postojů; jest *celkem*, který se zdá příslušet technice, zvláštním dispozicím, vychování — a přece jest přirozeně uměním každého. — Stačí, aby osud udeřil, — aby neštěstí navštívilo. V rodině, do níž zavítá, *vocero* vyjadřuje slovně, lyricky, plasticky lidskou bolest: ve všech rodinách ... a žádná z těchto halekaček, žádná z těchto zázračných umělkyň nemůže býti považována ve svém prostředí za umělkyni, poněvadž nemůže nic yíce než její sestry.

Rozjímatelé, kteří berou Život a Přírodu s východní jasností a klidem, neuchovávají soudobému zmítání než aristofanovské úsměvy. Týž důvod hojnosti a snadnosti vysvětluje chudobu psaného folkloru. Na Korsice udržuje se píseň francouzská nebo italská; zapomíná se snadně píseň korsická,

protože každý jest způsobilý vytvořiti pro hodinu přítomnou zpěv, který se hodí. Jest poznamenati, že ženy jsou zvláště určeny, aby zpívaly bolesti a velké radosti; muži se spokojují projevy veselými, zábavnými, posmívajíce se ve velmi krásných verších svým ochablým bratrům.

Že toto umění není odvislé od žádného vyučování, a že jeho zasvěcenců jest, možno říci, tolik, co má národ obyvatel, nemá-li to k tomu, bychom myslili hlouběji na symbol *artifex ignotus*.

A přece Korsičané opustili svůj ostrov a někteří náležejí historii a jiní mezi našimi vrstevníky zasluhují, by byli uváděni za příklad; čím jsou všichni?

Jsou jako halekačky jejich matky, jako jejich otcové, jako jejich bratři umělci: básníky ve svém slově, lyriky ve svých výrazech, plastickými vyjadřovateli ve svém chování a v držení těla. Jejich slova malují, jejich gesta skulpturně vytesávají. Jsou v nejušlechtilejším smyslu slova: Komedianty. Jejich umění nemůže jich přežítí leda v míře, jakou převracejí kroniku, až historik jest povinen analysovatí. Oni synthetisují. Jsou herci, a před jedním z největších papež nemyslel, že tak neomylně to vyslovil: Tragediante. Komediante.

Napoleon, jenž by byl býval velikánem na kterékoliv cestě, na niž by byl býval uveden, není spor-

ný jako umělec. Goethe řekl o něm, že jest poetou, zbloudilým do jednání, činu. Když jím byla jeho matka těhotna, chodila s ním po krvavých polích Ponte-Nuovo. Narodil se ve válce, byl vychován ve válce, jeho nejhlučnějším projevem byla válka. Ale který malíř nebo který sochař upíral by synthesy a plastičnosti tolika jeho větám? Jest v nich něco, co způsobuje totéž chvění jako setkání se s Vítězstvím Samothrackým, nebo Sfingou, nebo Heraklem od Bourdella.

Korsičané nemají plastického umění, ale příroda, která je obklopila takovými divy, ušlechtila jim dar myšlení a výrazu tak plýtvavě, že to, čeho postrádají oči archeologovy, turistovy, nalézají se živoucí v každém dítku tohoto ostrova, jež Řekové již nazývali Malliste.

Napsal PIERRE BONARDI.

Z franc. přeložil J. F.

FYSIOGNOMIE NAPOLEO- NOVA PODLE FABERA

Němec Faber jest dnes zapomenut. Pracoval r. 1806 na sbírce pamfletů protinapoleonských, tištěných v Anglii pod jménem *Dary přinášené Bonapartovi*¹⁾; jeho jest nadepsán *Poznámky o Vnitru Francie*. Viděl z blízka generála armády italské a dojem, který si uchoval z veličána, jest zde tlumočen živě, s podivuhodným realismem.

Viděl jsem ho, viděl jsem toho člověka... viděl jsem ho důstojníkem dělostřelectva, generálem armády, konsulem, císařem. Když ještě italské U jeho jména ho netísnilo, vše bylo v něm italské, jeho fysiognomie, jeho pleť. Neměl ani postavy, ani způsobů, ani půvabné tváře, všeho, čeho žádá Francouz; příkré pohyby a ostré tvary cizincovy vzbuzovaly odpor. Chladná a zdrženlivá tvář měla výraz lhostejnosti ke všemu, co ho obklopovalo. Ať kdykoliv, chodíval v sebe zahloubán. Neobíral se událostmi, které ho čekaly, ale všecek se zabýváje svou slávou, zdál se odhodlán vše podstoupiti, co by ho k ní přivedlo. Nepoutaje se na nikoho leč sám na sebe, nedával se k žádné straně, než aby sloužil své slávě...

¹⁾ *Offrandes à Bonaparte, par trois Etrangers*, u Vogela a Schulze v Londýně. Sbírka jest sepsána francouzsky a patrno, že ji tvořili cizinci, kteří dobře francouzsky neuměli, i lidé, jimž francina byla běžným jazykem.

Viděl jsem toho člověka. — Uprostřed zástupů a vřavy, na každém místě a v každé době zdál se býti sám a oddělen ode všeho. Nic z jeho okolí nedosahovalo až k němu. On sám byl světem pro sebe. Lidé mu nejsou ničím, jsou prostředky; účelem všeho jest on. Jeho ústa jsou děsná, když se lidem usmívá vstříc, jest to úsměv opovržení, úsměv soucitný, jenž má upokojiti zbabělce a smířiti je se strašnou nepohyblivostí ostatních jeho rysů. Tento jediný úsměv byl mu dán nebem.

Viděl jsem toho člověka. — Jest prostý ve svých soukromých obyčejích, ve svých zálibách, ve svých potřebách. Uniforma nejméně okázalá, černý klobouk bez jakékoliv ozdoby, s pouhou kokardou, takový jest jeho ústroj. Gesto, jímž se projevuje, není pro něho, jest pro druhé. Jest jeho otrokem, aby panoval nad jinými. Jest vypůjčeno v císařském plášti, jest v klobouku à la Henri IV, jest ve všech kostumech, ale lépe býti vypůjčeno než nebýti důsledno (důležité)¹⁾. — Nemá záliby ani v jídle, ani v ženách, ani v krásných uměních, neboť tyto záliby stavěly by ho na úroveň s ostatními lidmi; nemá leč žádost býti nad nimi.

¹⁾ Francina tohoto Němce jest časlo podivná a na takovémto místě snad nesprávně užil slova *conséquent*.

Mluví málo, mluví nehledaně a s jistou nesprávností. Málo dbá o souvislost svých myšlenek; spokojuje se tím, že je načrtává velkými rysy. Jeho slova, pronášena hlasem ostrým, jsou rozkazy; nedává si záležitosti na formě, jakou jim dává, jen když myšlenka váží, udeří, převrací...

Viděl jsem toho člověka, . . . viděl jsem ho z blízka; jeho hlava jest vzácným sloučením význačných rysů. Taková podobizna Bonapartova bude poznatelná, i když se mu nebude podobati. Jest tomu u něho tak jako u podobizen Bedřicha Velikého: vybízí ke karikatuře. Bylo třeba, aby ústa, na nichž opovržení k lidem mělo ustavičné sídliti, byla umístěna mezi prolomeninu takové brady a mezi vyhloubenost takového přechodu od nosu k hornímu rtu. Podobizna stojícího Bonaparta v zahradách Malmaisonských, malovaná Isabeyem, ač zkrásňuje tvary, vyjadřuje dobře ráz originálu.

Hledal jsem oka Bonapartova; toto oko chrání se toho, by bylo zachyceno. Jeden německý pozorovatel vystihl tuto nesnadnost rukou mistrovskou.¹⁾ Myslí se, že jest toto oko jiskrné, pronikavé,

¹⁾ Reichard's Briefe über Paris (poznámka Faberova).

blesky metající, otevřené, velkolepě sklenuté. Rytiny, medaille a mince je takto vyobrazují, ale všechny lichotí, chtějíce ho přiblížit starověku. Toto oko nenechává nic uniknouti z toho, co se děje za ním; zdá se vyhaslé a unavené úsilími, jimž jest ústrojem. Nenašel jsem oči v těchto propadlinách, nalezl jsem dvě místa, v nichž bývaly. Jsou to dva jícny, ukazující stopy lávy, která se prodrala jejich cestou, a upozorňující na děsné propasti, jimž jsou zevní obrubou. Snad právě ve chvíli, kdy je vidíte tak klidné, sopka, burácející ve své hlubině, připravuje smrt a zhoubu; snad co nevidět vyrazí a zničí vše, co jest vůkol ní.¹⁾

Co se dělo v tomto oku, když se Bonaparte rozhodoval, že zruší trůn Neapolský, že poníží Rakousko, že zničí říši germánskou, že pokoří Prusko? Co se dělo v tomto oku, když se Bonaparte rozhodl o vyhnání svého dobrodince Barrasa,²⁾ o smrti Moreau-ově? Co se v něm dělo, když rozkázal odvésti mladého Enghiena, dotýkajícího se

¹⁾ Cf. generál Thiébauld o Leclercovi, snažícím se napodobiti svého svaka Bonaparta: „Nemohl se zmoci leda na pitvoření *nepochopitelného výrazu, na hru fysiognomie, která nikdy nebude míti podobné, řeč němou a přece strašlivou* . . . (Paměti, t. III, p. 201.)

²⁾ Mějme na paměti, že to píše Němec, málo přátelský Napoleonovi. Barras, „dobrodinec“ Napoleonův!!!

předměstí Pařížských, k Vincennes, a když mada-
me Bonaparte rozplývala se v slzách u jeho kole-
nou? Přál bych si viděti toto oko, když má potřebí
spánku! Zavírá se? Kterak spí Bonaparte?

JAK SE JEVIŁ NAPOLEON OČÍM PANÍ DE RÉMUSAT

Bonaparte¹⁾ jest malé postavy, dosti špatně úměrný, protože jeho poprsí příliš dlouhé zkracuje ostatek jeho těla. Má vlasy řídké a kaštanové, oči sivé; jeho pleť, žlutá, pokud byl hubený, později nabyla bělosti bez lesku a bez jakékoliv barvy. Obrys jeho čela, zasazení a vroubení jeho oka, linie nosu, všechno to jest krásné a připomíná dosti antické medaille. Jeho ústa, poněkud ploská, stávají se příjemnými, když se směje, jeho zuby jsou pravidelně seřaděny; jeho brada jest poněkud krátká a jeho čelist těžká a čtverhranná; má hezkou nohu i ruku; zaznamenávám to, protože si na tom velmi zakládal.

Jeho držení těla ho nese vždy poněkud vpřed; jeho oči, obyčejně matné, dodávají jeho obličej, když jest v klidu, melancholického meditativního výrazu. Když se oživuje hněvem, jeho pohled stá-

¹⁾ Paní de Rémusat, pišic za Restaurace, považovala za svou povinnost dávat Napoleonovi toliko jméno Bonaparte; omlouvá se, když jej někdy jmenuje *císařem*. Vděčnost jeho bývalé dvorní dámy. Paní de Rémusat svým duchem je prostřední měštko, což poznáte z toho, co všechno na Napoleonovi viděla.

vá se snadno sveřepým a hrozivým. Smích mu pěkně sluší, odzbrojuje a omlazuje celou jeho osobnost. Tu bylo nesnadno nedati se strhnouti, tolik okrašloval a měnil jeho tvářnost. Jeho oděv byl vždy velmi prostý, nosil obyčejně jednu z uniform své gardy. Čistotnost a strojnost míval více z pravidelnosti než z vkusu; často se koupal, někdy i v noci, poněvadž věřil, že takový obyčej jest užitečný jeho zdraví. Ale jinak chvat, s nímž konal všechny věci, nedovoľoval nikterak, aby mu oděv byl pečlivě upraven, a ve dnech, kdy se měl ustrojiti svátečně, bylo třeba, aby se jeho komorníci mezi sebou dorozuměli a vyčíhali okamžik, kdy něco na něho navléci. Neuměl dobře nositi žádnou ozdobu; co ho sebe méně tísnilo, zdálo se mu nesnesitelným. Strhal se sebe a rozlámал všechno, co mu působilo sebe menší nepohodlí, a často ubohý komorník, jenž mu přivodil tuto nahodilou nepříjemnost, dostal násilný a pozitivní důkaz jeho hněvu.

Řekla jsem, že bylo cosi svůdného v úsměvu Bonapartově; ale po všechen čas, co jsem ho vídala, často ho nepoužíval. Vážnost byla podstatou jeho povahy; nikoliv ta, která plyne z ušlechtilosti a důstojnosti rodových zvyklostí, ale ta, již skýtá hloubka přemýšlení. Ve svém mládí byl snílkem;

později zesmutněl, a ještě později vše to se změnilo skoro v ustavičnou špatnou náladu. V době, když jsem se s ním seznamovala, miloval velmi vše, čím se živi snění: Ossiana, polosvit, melancholickou hudbu. Viděla jsem, jak vášnivě naslouchal hučení větru, hovořil s nadšením o jekotu moře, býval často pokoušen neupíratí veškeré pravděpodobnosti zjevením nočním; konečně míval sklon k jistým pověrám. Když večer, opustiv svůj kabinet, přicházel do salonu paní Bonapartové, stávalo se mu často, že dával přikrývatí svíce bílým florem; ukládal nám hluboké mlčení a liboval si v tom, když jsme vyprávěli, nebo že sám vyprávěl historky o strašidlech; nebo ještě raději poslouchal kusy táhlé a sladké hudby, zpívané pěvci italskými, doprovázené jen málo nástroji lehce rozčeřenými. A tu bylo ho viděti, jak se noří do snění, jež každý měl v úctě, neodvažuje se ani hlesnouti; nadtoť hnouti se s místa. Když vycházel z tohoto stavu, který jakoby mu přinášel jisté uvolnění, byl obyčejně veselejší a sdílnější. Tehdy rád se pronášel o svých dojmech, jichž zakoušel. Vysvětloval, jak hudba na něho působí, dáváje přednost hudbě Paesiellově, „protože, tak říkal, *jest monotonní, a toliko dojmy, jež se opakují, umí se nás zmocniti*. Geometrické obyčeje jeho ducha vždy

ho měly k tomu, by analysoval až i své vzněty. Bonaparte jest člověk, který nejvíce přemýšlel o *proč*, jež spravují lidské činy. Bez ustání jsa v napiaté pozornosti k nejnepatrnějším úkonům svého života, objevuje vždy nějakou tajemnou pohnutku pro každé ze svých hnutí, nikdy nevslovil ani nepochopil oné přirozené bezstarostnosti, v níž často se jedná bez záměru a bez účelu. A tak, soudě vždy jiné podle sebe, často se klamal, a více než jedenkrát jeho úsudky a činy, jimiž je provázel, ho omýlily.

Bonapartovi chybí vychování a způsoby; zdá se, jakoby byl neodvolatelně určen žítí pod stanem, kde jest všechno jedno, nebo na trůně, kde vše jest dovoleno. Neumí ani vejíti do světnice, ani z ní vyjíti; neví, kterak se pozdravuje, kterak se s místa vstává nebo sedá. Jeho gesta jsou krátká a úsečná, rovněž tak způsob jeho mluvení. V jeho ústech vlastina ztrácela všechn půvab. Ať mluvil jakýmkoliv jazykem, vždy se zdálo, že není jeho vlastním; zdálo se, že jej musí donucovati, aby vyjádřil svou myšlenku. Ostatně každé trvalé pravidlo se mu stává nesnesitelným, každá svoboda, kterou si dovoluje, líbí se mu jako vítězství, a nikdy ani v gramatice jakoby se mu nechtělo v ničem ustoupiti.

Vyprávěl, že v mládí miloval romány zároveň kdy se zabýval exaktními vědami. Snad že jeho duch jevil stopy této první směsice. Ale zdá se, že nešťastně padl na nejšpatnější druhy těchto knih, a uchoval si takovou vzpomínku na potěšení, jež mu působily, že když se oženil s arcivévodkyní, dal jí *Hippolyte, hrabě Douglasský a Soudobé*, „aby nabyla poněti, tak pravil, o jemnosti citů a obyčejích společnosti.“¹⁾

Kdybychom se chtěli pokusiti namalovati Bonaparta, bylo by třeba podle jeho method analytických, pro něž má tolik záliby, abychom uměli velmi zřetelně od sebe oddělití jeho duši, srdce a ducha, které se skoro nikdy vespolek neslučovaly.

Ačkoliv velmi znamenitá jistými intellektuálními vlastnostmi, nic tak nízkého, to třeba přiznati, jako jeho duše. Žádná šlechetnost, nic z pravé velikosti. Nikdy jsem ho neviděla obdivovati, nikdy jsem ho neviděla chápati krásný čin. Vždy nedůvěřoval vnějším projevům dobrého citu; pranic nedal na upřímnost a nebál se říci, že poznává povýšenost člověkovu podle větší nebo menší obratnosti, v níž umí pracovati se lží; a při této

¹⁾ Neznáme tohoto *Hippolyta Douglasského*. *Soudobé* Retifa de la Bretonne ješť sbírka novel, uveřejněná, podle autora, za účely morálními, v nichž však jsou časté obrazy erotické.

příležitosti se zálibou připomínal, že jeden z jeho strýců hned v ranném dětství předpovídal, že bude vládnouti světu, protože měl ve zvyku vždy lháti. „*P. de Metternich*, řekl ještě, *nemá daleko do státníka, lze velmi dobře.*“

Všechny prostředky k ovládnutí lidí volil Bonapart mezi těmi, jež směřují k jejich snížení. Obával se pout náklonností, usiloval o to, by každého osamotnil, neprodával své přízně leda probouzeje nepokoj, mysle, že ten si nejlépe připoutá osobností, kdo je nejvíce zostudí, ba často, kdo je pošpiní u veřejném mínění. Neodpouštěl ctnosti leda tehdy, až ji mohl zasáhnouti směšně.

Není možno říci, že by byl opravdu miloval slávu; nezdráhá se nikdy dáti před ní přednost úspěchu; jsa také vpravdě smělý a odvážlivý ve štěstí, stíhal je, kam až mohl, jevíval ustavičně bázlivost a býval zasmušen, když neštěstí doléhalo na jeho hlavu. Všechna ušlechtilá odvážnost zdá se mu býti cizí...

Dbajíc pořádku, který jsem naznačila, měla bych mluvití teď o srdci Bonapartově. Ale, kdyby bylo možno věriti, že bytost, ve všem ostatním nám podobná, byla přece zbavena té části naší ústrojnosti, která nám skýtá potřebu milovati a býti milovánu, řekla bych, že ve chvíli, kdy byl tvořen, jeho

srdce bylo asi velmi silně opomenuto, nebo snad došel k tomu, že je úplně potlačil. Sám si vždy příliš vyčítával, byl-li zadržen ať jakýmkoliv citem srdečným, laskavým. Skoro vůbec neví o svazcích krevních, o právech přírody; ba nevím, zda otcovství by bylo před ním obstálo.

Přes tuto uvyklou suchost Bonapart není přece takový, aby nezakoušel někdy lásky. Ale jakým to způsobem on ji pocítoval, dobrý Bože! Ostatně jest známo, že láska jako pobožnost bere na sebe všechny odstíny povahy. U bytosti citlivé přetvořuje se skoro úplně v předmět milovaný, zatím co u muže tak ocelového zakalení jako Bonapart směřuje jen k tomu, jak více vykonávati despotismus...

Duch Císařův jest nejpozoruhodnější částí jeho samého. Bylo by nesnadno, myslím, míti ducha rozsáhlejšího. Vyučením nic mu nebylo přičiněno; vždyť v základě jest nevědomcem, neboť jen pramálo četl a vždy s chvatem. Ale zmocnil se živě toho mála, jemuž se naučil, a jeho obraznost to rozvinuje tak, že se tím mohl často blýskati.

Obsáhlost jeho hlavy zdá se nesmírnou množstvím věcí, jež mohou tam vstoupiti a snadno se třídití, aniž se tím unavuje. U něho jediná myšlenka zplozuje tisíc jiných, a nejmenší slovo přenáší

její zachování do oblastí vždy povýšenějších, kam zdravá logika jí vždy neprovází, ale kde duch nepřestává na sebe obracet pozornost.

Bylo mi vždy velkým potěšením naslouchati jeho rozprávkám, nebo spíše slyšeti, jak mluví, neboť setkání s ním skládalo se často z dlouhých samomluv; ne že by nedopouštěl námitek, když byl v dobré náladě, ale jest pochopitelné, že pro mnohé důvody nebylo vždy velmi snadno něco mu namítati. Jeho dvůr, tak dlouho stále vojenský, navykl si naslouchati jeho sebe nepatrnějším řečem s uctivostí a povolností, jak se děje rozkazům, a později příliš se rozmnožil, a tak nikdo nechtěl býti celému světu na odiv, pokoušeje se mu odporovati, nebo si s ním strýčkovati.

Řekla jsem, že špatně mluvil, ale jeho jazyk jest obyčejně oživen a skvělý; ba jeho gramatické nepravidelnosti dodávají mu často nečekané síly, dokonale zvýšené originálností jeho ideí. Nepotřebuje nějakého přizvukování, aby se rozehrál. Od okamžení, kdy se dostane do proudu, rozbíhá se rychle velmi daleko, dbaje však pozorně toho, zda jest sledován, a jsa velmi povděčen, když se mu rozumí a schvaluje. Uměti ho poslouchati bylo by dosti jistým a velmi pohodlným prostředkem zalíbiti se mu. Jsa skoro podoben herci, který se

rozohňuje svým účinkem, Bonaparte těšil se ze schvalování, jehož hledal pozorně v očích svého posluchače. Vzpomínám si, že mne prohlásil ženou duchaplnou jen proto, poněvadž mne silně zajímal, když mluvil, a že jsem ho poslouchala s rozkoší, ač sama jsem ještě nepromluvila ani dvou vět.

Rád mnoho mluvíval o sobě, sám sebe vypravoval a posuzoval se s některých stránek, jak by ho někdo jiný mohl souditi. Aby těžil ze všeho, čím oplývala jeho povaha, nebál se často podrobovati ji nejpodrobnějšímu rozboru. Říkal často, že člověk vpravdě politický umí počítati i s nejmenším ziskem, jež může vyvoditi ze svých nedostatků; a p. de Talleyrand hnal ještě dále tuto úvahu. Slyšela jsem ho jednoho dne, jak zvolal s jakýmsi humorem: „Tento ďábelský člověk klame a podvádí ve všem všudy. I jeho vášně vám unikají; neboť nalézají ještě, kterak je předstírati, ačkoliv vskutku jsou...“

Bonaparte žene do té míry osobnost, že není snadno vzrušiti a dojmouti ho tím, co se přímo jeho netýká. Přece však někdy bylo ho viděti, jakoby byl překvapen jistými hnutími citlivosti, ale ta byla velmi pomíjející a končila se vždy rozmrzením. Není vzácnou viděti, jak jest pohnut až k slzám,

k několika slzám; zdá se, že jsou výsledkem jakéhosi nervového podráždění a že ohlašují obrat. „*Mám, tak říkal, nervy velmi nezládné a kdyby mi v takovém stavu krev nebila se stálou zdlouhavostí, byl bych v nebezpečí, že se zblázním.*“ Zvěděla jsem opravdu od Corvisarta, že jeho arterie jeví o něco méně tepotů, než bývá průměrně u lidí obyčejem. Bonaparte nikdy nezakusil toho, co se nazývá obyčejně závratí, a tvrdil, že nemůže připíati žádné ideje tomu, čemu se říká: *točí se mi hlava.*

Nejen ze samolibosti, v níž povoloval svým prvním hnutím, nechával často unikati slovům tvrdým a vhánějícím do úzkých ty, jimž byla řečena, ale ještě jakoby byl nalézal vždy tajné zalíbení v tom, když nahnal strachu a zvochloval osobnosti, více nebo méně se před ním třesoúcí. Myslí, že obava a nepokoj pobádají k horlivosti; proto též často se vystříhal, by ukázal svou spokojenost s věcmi a osobami. Ač mu bylo podivuhodně slouženo, ač ho kde kdo na minutu poslouchal, ještě si stěžoval a nechával rád vznášeti se trošku hrůzy i v maličkostech v nejdůležitějším vnitru svého paláce. Rozehrál-li se v rozprávce a tím přivodil okamžitou nenucenost, naráz se pocítilo, že se obával zneužití důvěrné chvílky, a slovem tvrdým a velitel-

ským usazoval na jeho místo, totiž do jeho bázně, toho, jehož přijal a jemuž sám dodal odvahy. Z tváře jeho patrno, jakoby bez ustání nenáviděl odpovídek, i pro sebe, i pro ostatní. Když p. de Rémusat pořádal jemu na počest některou z těch skvělých slavností, k nimž všechna umění byla sezvána, aby přispěla k jeho pobavení, nepříhodilo se mi nikdy, aby se ptal, zda Císař byl spokojen, nýbrž zda více nebo méně huboval. Služba u něho byla ze všeho na světě nejtrapnější; také mu vyklouzlo v jedné z těch chvil, kdy ho asi silně pudil nátlak přesvědčení: „*Člověk opravdu šťastný jest ten, jenž se skrývá přede mnou někde v zapomenutém koutě venkova, a když umru, vesmír si z hloubky oddechne!*“

Řekla jsem, že Bonaparte jest vzdálen jakékoliv šlechtnosti, a přece jeho dary byly nesmírné, a odměny, jež uděloval, obrovské. Ale když platil nějakou službu, dával příliš cítiti, že si tím zakupuje novou, a vždy člověk zůstával v neurčitém nepokoji o podmínkách tržní koupě. Bylo též někdy mnoho rozmaru v jeho štědrostech; proto také málokdy jeho dobrodini připoutávala k němu vděčnosti. Ostatně požadoval, aby peníze, jež rozdával, byly určitě utraceny; míval skoro radost z těch, kdož se zadlužovali, protože dluhy udr-

žovaly závislost. V tom jeho žena vrchovatě ho uspokojovala; nechtěl nikdy dáti do pořádku její záležitosti, aby si uchoval možnost, jak ji znepokojovati.

Celkem jest zde cítit barvy z modré punčochy. Paní de Rémusat sice deset let měla svůj model na očích, ale toliko na očích; poněvadž jen „propast volá propast“, a poněvadž tato panička jest mělká dvorní dáma, vedle Napoleona jen tak, co se řekne „ženská“, jsou svědectví její buď lichocením, aby nebyla příliš viněna z nevděku a zpronevěry, nebo dopalem, který si může konečně uleviti. Totéž o ní soudil i Napoleon III. Ale i tak jest podobizna tato velmi zajímavá a hodna uschování.

MÍNĚNÍ ALMUŽNÍKA NAPO- LEONOVA, ABBÉ PRADTA¹⁾

Duch Napoleonův byl všestranný; ale po způsobu orientalců a opačnou náchylností upadával jakoby svou vlastní tíhou do podrobností, o nichž by bylo možno říci nízké. První rozběh byl vždy veliký, a druhý malý a mizerný. Bylo tomu s jeho duchem jako s jeho měšcem, jehož jeden provázek držela štědrost a druhý skrblictví. Jeho genius, ustrojený jak pro jeviště světové, tak pro prkna komediantská, odíval se v háv královský, ježž bylo možno obrátiti naráz v kazajku šaškovu. Byl to člověk dvou krajností; člověk, který rozkázal Alpám, aby se snížily, Simplonu, aby se urovnal, moři, aby sblížilo nebo roztáhlo své břehy, skončil tím, že se sám vydal anglickému křížníku.

Obdařen jsa podivuhodným, neskonalým důvtipem; srše a jiskře duchem; uchvacující, tvořící v každé otázce nepředvídané a nové vztahy; oplývající živými, malebnými obrazy, výrazy ohnivými, abych tak řekl metanými jako kopí, tím proni-

¹⁾ V jeho *Histoire de l'ambassade dans le grand-duché de Varsovie*; místo to bylo otištěno v *Memorialu Svaté Heleny*, ch. III, journées des 15 et 16 décembre 1815.

kavějšími, že řeč jeho byla plna nesprávných vazeb, jakoby mluvil vždy *cizím* jazykem ; sofista a subtilní, nanejvýš pohyblivý, vytvořil si jiné optické zákony, než kterými se řídí lidé ostatní. Připojte k těmto vlohám opojení zdaru, to, že si navykl píti z plné číše okouzlení, býti podkuřován všemi kadidly vesmíru, a budete na cestě člověka, který, slučuje ve svých bizarnostech vše, co jest nejvznesenějšího a nejmrzčejšího mezi smrtelníky, nejmajestátnějšího v lesku Svrchovanosti, nejrozhodnějšího v rozkazu, s tím, co jest nejpodlejšího a nejbidáčtějšího v jeho největších násilnostech ; spojuje úklady a léčky se svrženými s trůnů, představuje tak jakéhosi *Jupitera Scapina*, který se ještě neobjevil před ním na jevišti světa.

„NESTRANNÝ SOUD“ FILOSOFA AZAISE

Jugement impartial sur Napoléon, ou considérations philosophiques sur son caractère, son élévation, sa chute et les résultats de son gouvernement, par H. Azais. Paris, Aimé André, 1820, p. 4.
— Spisek tento vyšel v příležitosti jakéhosi *Mémoire* (Pamětního spisu), přisuzovaného Napoleonovi, jež však ve skutečnosti sepsal Lullin de Chateauxvieux.

Tento pamětní spis, tak píše Azais, jest v příliš pozoruhodném souladu s celým jeho životem, než abychom ho nemohli považovati za jeho dílo. Vskutku, styl trhaný, úsečný a srázný, často jiskřivý, to byl jeho styl; zdá se, že myšlenky jeho, myšlenky velmi původní, padají nějakým řesetem, odskakují od země, a rozptylují se v nepořádku, šťastná slova a v hojnosti, výborné rysy vojenské hrdosti; často myšlenky hluboké a vypravování prudké, strhující; často však zanedbanost, která se zvrhuje v suchou nebo dětinskou triviálnost; vidíme genia hrubého a sprostého způsobu, jenž se projevuje takým, jaký jest, nepomýšleje na slušnosti; vyznání, kterých se nežádalo, jichž jsme daleko nečekali, jež prozrazují veliké zločiny, a jež nestála sebe menšího úsilí; city heroovy, objevu-

jící se jako osamocené a strmé hroty na drsné a nevzdělané skále: vznešenost velikého muže, šlechtnost velikého občana, city roztavené ve vášních despotových, a mravy vojákovy; jedním slovem, zjev nemožný, šílenství genia, v němž si příroda zalíbila, tvrdá a hrubá hornina, prorostlá démanty: takovým se namaloval Napoleon.

NAPOLÉON NA OSTROVĚ ELBĚ.

Bylo uveřejněno mnoho anekdot o pobytu Napoleónově na ostrově Elbě, a mnoho rozhovorů, kterých dopřál Angličanům. Můj přítel nebožtík lord Fortescue zvláště zanechal zajímavé vyprávění o této epizodě z života velíkánova; ale neznám nic tak poutavého, jako to, co jsem zvěděl v Paříži roku 1815, od jednoho z mých bývalých druhů ze studií, který opravdu byl málo podezřelý z obdivu k císaři. Přihodilo se to 13. nebo 14. ledna 1815 a mně o tom vypravoval 22. dubna téhož roku.

Můj přítel, p. Macnamara, postavil se na cestu, po které měl přijeti Napoleón, když se vracel koňmo z Porto Ferrajo, a jakmile ho tento z dálky zpozoroval, zastavil se a pravil Bertrandovi nebo Drouotovi, kteří byli s ním:

— Kdo jest to?

— Nevím, asi nějaký cizinec.

Napoleón otázal se Macnamary:

— Kdo jste?

— Jsem Angličan.

— Ach? jste voják?

— Ne.

- Kupec?
- Ne.
- Jste tedy šlechtic; proč jste sem přišel?
- Jen proto, bych vás viděl.
- Kdy jste přišel?
- Dnešního rána: stihla nás včera bouře a div jsme vyvázli.
- Jděte, opravdu? ale odkud přicházíte?
- Z Paříže.
- Dávno tomu, co jste vyšel z Paříže?
- Dvě neděle.
- Ach! To rychle cestujete; a kudy?
- Přes Turin.
- Máte zprávy z Paříže?
- Mnoho ne. Uvěznili třicet osob a zdvojnásobili stráž.
- Co že pravíte?
- Macnamara opakoval. Napoleon zvolal:
- Přiveďte mu koně.
- Jeden ze služebníků sestoupil a dal svého koně mému příteli; Napoleon se obrátil k Bertrandovi a řekl mu:
- Slyšel jste o tom?
- Nikoli, Sire, odvětil Bertrand.
- Doprovoďte mne, pravil Napoleon Macnamarovi.

Klusali chvílku vedle sebe, až Bertrand upozorňoval:

— Tudy, Sire.

— Ne, řekl Napoleon, chci do San-Martino.

Zamířili jsme k tomuto zámku; cestou se otázal Napoleon:

— Co myslíte o stavu Francie?

— Císaři, měli jsme bouři minulou noc; teď vítr uleh, ale moře se čerí.

— Dobrá odpověď, vece Napoleon.

Když se octli v San-Martino, Napoleon uvedl mého přítele do malého salonku a zavřel dvěře.

— Teď, když jsme sami, můžete se ptáti, nač se vám zlíbí, budu odpovídati.

Rozprávka, která následovala, trvala dvě hodiny a byla věru z nejzajímavějších. Mému příteli nepřekážela žádná skromnost, ani lživá ani pravá, a chopil se bez rozpaků výhody tak vzácné chvíle k ukojení zvědavosti.

— Proč jste zůstal tak dlouho v Moskvě? zeptal se.

— Prohlížel jsem a zkoumal jsem meteorologické tabulky z třiceti posledních let a viděl jsem z nich, že nikdy, vyjma jedinkrát, zima nepočínala tak záhy jako r. 1812, o pět neděl dříve. Toho jsem nemohl předvídati. Dělal jsem chyby jako každý,

po tolik let veřejného nebo vojenského života. Snad deset denně.

— Jakže! deset denně?

— Ano, deset denně. Dopustil jsem se chyby, když jsem se snažil přemoci Anglii. Angličané jsou stateční. Vždyť jsem říkal, že jsou jen dva národové, Angličané a Francouzi! A já jsem udělal Francouze. Co byste byli činili, kdyby se mi bylo podařilo vyloďiti na břehy Anglie?

— Byli bychom proti vám povstali jako jeden muž. Já sám, přes všechn svůj obdiv k vám, byl bych vás otrávil. Byl bych vám poslal tucet labví vína, v němž by byl jed, nebo něco takového. Byl bych se chopil čehokoliv, bych zbavil zemi vešlece.

— No, máte pravdu. Tedy myslíte, že Angličané by byli nesnesli mé vlády?

— Ne.

— Ne! A proč?

— Obdivuji se vašemu geniu, ale jsou dva nebo tři činy, které jste spáchal a s nimiž se nemohou spřáteliti.

— Které?

— Neraď slyšíte, když se o tom mluví.

— No tak mluvte!

— Nuže! třebas smrt vévody Enghienského.

— Eh co! Vždyť to jest dětinství.

— Jakže! dětinství, zabítí člověka, jak on byl zabit?

— Ano. Co mu to vlezlo do hlavy snouti pikle s Pichegrum a Georgesem na dvě míle od Francie? Nemohl jítí jinam? Byl souzen a odsouzen válečnou radou. Nebyl zastřelen v noci, ale při východu slunce. Bylo mi řečeno, že jest třeba, by byl vydán na smrt.

— Jak jsem rád, že vás vidím obmyta z tohoto obvinění.

— Nuže! a pak?

— Otravoval jste své nemocné.

— To není pravda. Čtrnáct jich bylo nakaženo morem. Svolal jsem lékařskou radu; usoudila, že nemocní zemrou v čtyřadvaceti hodinách. Rozhodl jsem se ztratiti den a čekati, spíše než je zanechatí Turkům, kteří by jim bývali uřezali nosy a uši. Nazítří zbyli ještě dva nebo tři na živu a ti byli na sotnách, když armáda odešla. Ne, lží jest toto obvinění.

— A povraždění dvou tisíc Turků v Jaffě?

— Bylo jich tři tisíce. Byl jsem v právu. Ponejprv jsem je zajal a pak jsem je propustil; věděl jsem, že byli v Jaffě. Poslal jsem k nim kapitána s bílým praporem, by je vyzval k útěku dříve, než bude

města dobyto, neboť rozumělo se samo sebou, že budou postříleni, upadnou-li mi znova do rukou. Zabili mého posla, a uříznuvše mu hlavu, vztyčili ji na kopí. Město bylo vzato útokem a muži ti byli postříleni. Byl jsem v právu. Páni Robert Wilson a Sydney Smith, kteří mne za to haněli, byli by učinili totéž; ostatně nebylo zásob v dostatečném množství pro Francouze i pro Turky: bylo třeba utratiti ty neb ony. Nerozpakoval jsem se.

— Kterak jste unikl z Egypta?

— Nic prostšího; ale kdyby Sydney Smith, místo aby si hrál na státníka u Egyptského pašy, poznal své zaměstnání a křižoval při rejdě Alexandrijské, nebyl bych užel.

— Neodvedl jste s sebou tři nebo čtyři mame-luky?

— Tak jest.

— V Anglii vyprávěla se pošetilá historka.

— Jaká?

— Mrzelo by vás to.

— Ne, co jest to?

— Nuže! povídalo se, že když jste jednoho dne usnul a při procitnutí uviděl, jak jeden z vašich mame-luků držel na neštěstí jakýsi váš papír v rukou, střelil jste po něm z bambitky a zabil ho.

— Ne. Tato ruka nikdy neprolila krve. Jest tak

nevinna jako vaše. Ne, nic takového jsem nikdy neudělal. Nesmysl. Můj mameluk nelíhal nikdy v téže světnici se mnou. Měl svou.

— Jest pravda, že váš mameluk vám nabídl, že vám utne hlavu, minulého roku ve Fontainebleau a že vám nechal nabité bambítky ve vaší světnici, byste si mohl vpáliti kuli do mozku?

Napoleon se od srdce rozesmál, slyše tuto smyšlenku.

— Ne, to bučí, taková pitomost! Cože! sama sebe zabíti? Jako mizerný bankrotář, který, ztrativ své jmění, odhodlává se ztratiti i život? Nikoliv: což jsem neměl nic lepšího na vybranou? Napoleon jest vždy Napoleonem a spokojí se svým osudem a snese všechny nehody a neštěstí. Podívejte se! třeba přiznati, že jsem v tom lépe teď než v době, kdy jsem byl dělostřeleckým důstojníkem.

— Bravo, císaři!

Za rozprávky další zvolal Napoleon:

— Moje úloha jest dohrána.

Dodal, že právě se strojí psáti historii svého života. Macnamara mu řekl:

— Bude mítí tedy historie triumvirát velikánů: Cesar, Alexandr a Napoleon.

Napoleon zahleděl se naň upřeně, aniž odpo-

pověděl, a mému příteli se zdálo, pravil mi, že jeho oči zvlhly.

Nakonec Císař řekl:

— Měl byste pravdu, kdyby mne byla zastihla koule v bitvě u Možajisku; ale moje poslední nehody setřely všechnu slávu mých posledních let.

Po těchto slovech vstal, sáhoval chvíli po salonně a mlčel. Macnamara po té mu řekl, že Itálie jest v anarchii, a namlouval mu, že by se snad dalo něco dělati v této zemi.

— Tam ne! vece Napoleon.

— Snad myslíte, že tato země není dosti veliká pro vás; ale nezapomeňte, že Římané uložili zákon celému světu.

Napoleon mluvil pak o Ludvíku XVIII.

— Jest to statečný muž, příliš dobrý pro Francouze; a já také jsem byl příliš dobrý.

— Jakže! příliš dobrý?

— Ano, příliš dobrý, a konečně mne oklamali.

Dodal, že nemůže si pomyslit na Marmonta, „aby se nerděl“. Člověk, kterého choval jako svého od jeho šestnáctého roku a který v předvečer dne, kdy přešel k spojencům, přísahal mu věnost v tajné schůzce, kterou měli v okolí Paříže. Tvrdil, že jeho poslední pohyby na Paříž byly by se zdařily, kdyby Marmont byl zůstal věren. Spojen-

ci by byli drželi jednu stranu Paříže, on druhou. Byli by nuceni nechat 300.000 mužů v městě — „a tu bychom je byli snadno porazili“. Zradou Marmontovou vše se zkazilo.

— Ani jeden z francouzských maršálků nestál za toto, pravil, lusknuv o nehet svého palce; a dodal, že naopak on sám mohl vše uložiti armádě francouzské a vše by byla bývala vykonala.

Pravil, že Wellington byl statečný a že by měl více důvěry v jednoho vojína jako on v čele sta tisíc mužů, než v kteréhokoliv ze svých generálů, Soultu nevyjímaje; ale hlupoty jste se dopustili, že jste poslali Wellingtona, by přehlížel na dvoře Francouzském generály, které pokořil.

— Proč tedy, zeptal se Macnamara, francouzští generálové mluví o něm s takovým opovržením?

— Poněvadž je všechny jednoho po druhém pokořil... Co myslí Angličané o Bourboncích?

— Málo dobrého; nemilovali vévodu de Berry pro jeho prostopášnost.

— Jeho prostopášnosti! co tím míníte? že běhal za ženskými?

— Ne, ani ne tak ženy... a my v Anglii ani to nevidíme rádi.

— Ve Francii to také rádi nemají.

— A což císařovna Marie-Louisa, milovala vás?
— Ah! ubohá žena, jestli mne milovala!
— Jakého vzhledu jest král Římský? — Jest krásný?

— Na mou věru, velmi málo jsem ho viděl; byl jsem ve válce. Nevím o něm skoro nic.

Mluvil velmi lhostejně o dítěti a o sňatku rakouském. Pravil:

— To bylo neblahé manželství.

Naléhavě vyptával se mne o princezně Charlotě a zda jest to osoba inteligentní a energická.

Za řeči o knížeti Oranžském pravil, že zachytil list, jež tento kníže poslal svému otci a v němž tupil hrubě knížete regenta Anglického.

— Bylo to od něho špatné, pravil Napoleon, a měl jsem tisíc chutí uveřejnit list v *Moniteuru*; přece však jsem toho neučinil. A o Belgii vám povídám, buď ji podrží Francouzi, nebo Ludvík ztratí její korunu dříve, než rok úplyne... — Tohle si zapíšte, dodal, poklepávaje na rameno svého vyptavače, a vězte, že vám to řekl Napoleon. Jak se daří starému králi? Víím, že mne nikdy nemiloval; mluvil o mně zle?

— V tom šel za jedno se svými ministry; přece však jedné věci vám záviděl.

— Které?

— Raději bych vám to neříkal.

— Jen mluvte.

— Nuže! Když jste se dal rozvésti, abyste se oženil s arcivévodkyní, pravil, že by sám také rád si změnil ženu.

Tu Napoleon vybuchl v hlučný smích; to ostatně se mu přihodilo několikrát za naší rozprávky.

— Jest pravda, že jste řekl, že Ruský císař jest hovado, aniž to ví, a král Pruský že jest vědomé hovado?

— Ne, to není pravda: císař Ruský jest statečný muž; ale král Pruský jest vskutku ze všech mně známých hovad nejhovadštější. Půl hodiny zabavoval mne řečmi o mé uniformě a mých knoflících, drže mne za podšívku mého kabátu, takže nakonec jsem mu řekl: „Na to se zeptejte mého krejčího.“

— Až byste podruhé mínil vtrhnouti do Ruska, potřeboval byste spojenectví Anglie.

— Ano, ano, dopustil jsem se chyby.

— Jest pravda, Sire, že v radě mívál jste v obyčejí pořezávati křesla, ba i svůj trůn svým perorízkem?

— Ne, ne; to jsou pitomosti; nevěříte, že jsem měl něco jiného na práci než taková bláznovstva?

— Jste šťasten, že máte tak dobré zdraví.

— Ano, nebyl jsem nikdy v životě nemocen.
— A přece naši žurnalisté, uvěřivše hloupým tlachům, prisuzovali vám všemožné nemoci, zvláště některé zvláštního druhu.

— Ah! jaké pak?

— To vám nemohu říci.

— Ale mluvte, mne nic neurazí.

— Bylo řečeno, že ve Fontainebleau uhнал jste si...

— Ah! ne, nikdy jsem neměl v životě této nemoci, aniž jaké jiné.

Usmíval se, ale mluvil vážně.

O lordovi Castlereaghoovi povídal, že jest „špatný politik“.

— A přece on vás přiměl, že jste se odřekl.

— Ne on, ale zrada.

Macnamara otázal se též Napoleona, co myslí o plukovníku Campbellovi.

— Znáám ho velmi málo, toho pána; ale proč mne tak často navštěvuje?

— Aby nad vámi bděl, Sire.

— Soudím-li Angličany podle těch, které jsem viděl, myslím, že jsou velmi špatně poučení o tom, co jsem dělal, ale zvědaví na to, co hodlám dělati.

Napoleon řekl též, že ze všech Angličanů, které viděl, nejraději měl Fredericka Douglassa a dodal:

— Ač mu bylo jen pětadvacet let, každý by mu byl hádal pětadvacet.

To bylo dosti pravda.

Mluvil s jakýmsi opovržením o králi Neapolském, jehož nazýval „Magnifico Lazzarone“, pravil, že Murat ho opustil první. Znovu se ptal na zprávy z Paříže, a dovědév se, že jeho odznaky a jeho N byly všude strženy a setřeny, zvolal:

— Ah! to jsou malichernosti, a snad jsem neměl nikdy svého N dávat na budovy.

Macnamara se ho otázel, zda jest pravda, že by byl peníze ukládal do ciziny na cizí měnu. Touto otázkou se jaksi urazil a odvětil:

— Ne, nikdy; jak možno takovým věcem věřit? Dělal jsem vše, co jsem mohl, bych zničil váš úvěr. Možná, že Talleyrand kupoval u vás valuty; ale ne já. Ne, ne, ani za halér.

Macnamara se otázel, jakého řádu nosí odznaky. Napoleon odvětil, že jeden jest řád Čestné Legie, jehož nikdy neodkládal, a druhý že jest italský řád Železné Koruny.

Když Macnamara mu řekl, že armády všech národů by byly hrdy, kdyby mohly sloužiti pod jeho rozkazy, kdyby tomu chtěl, odpověděl, že neměl jim čím platiti; byl povinen vypůjčovati, dav všechny své peníze svým vojákům. Ptal se mého pří-

tele, kde se ubytoval, a zvěděl, že u Černého Orla, řekl:

— Toť velmi dobré, to se ještě uvidíme.

Zpozorovav, že si můj přítel mne často oči za této rozprávky, zeptal se ho, proč tak činí.

— To proto, že se mi zdá, že sním, když jsem takto sám s vámi, a sotva věřím svým očím.

Tato odpověď se zalíbila Císaři, a poněvadž můj přítel mu vyjádřil svou radost a strach, že mu snad zabral příliš času, řekl mu:

— Ale ne; ujišťuji vás, že tak rád s vámi hovořím, jako vy rád, jakž pravíte, hovoříte se mnou; jest mi příjemným pobavením viděti nějakého cizince.

Macnamara se ho též otázel, zda se neobává zavraždění.

— Ne od Angličanů, odvětil; ti nejsou vražedníky. Ale bylo třeba učinit opatření proti jiným a zvláště proti jistým Korsikánům, kteří jsou proti mně plni záští.

Zaznamenal jsem celou tuto rozprávku tak věrně, jak jsem si ji zapamatoval, hned týž den, kdy mi ji přítel vyprávěl; podotkl též, že když byl propuštěn Napoleonem, přidružil se k němu Bertrand a řekl mu:

— Nuže! měl jste dlouhou schůzku s císařem: jistě vám mnoho vypravoval?

— Císař byl velmi roztomilý, odpověděl Macnamara; jest asi stále takové veselé mysli a hněvu velmi vzdálen.

— Nad touto odpovědí Bertrand se usmál a zvolal:

— Zním ho lépe než vy.

Samo sebou se rozumí, že vkládaje do svých zápisků tento rozhovor, vynasnažil jsem se opakovati stručně vše, co mi bylo řečeno. Můj starý druh neměl, jak se říká, típec na jazyku, jak dokazují jeho otázky; ale o jednom jsem byl vždy přesvědčen, že jest upřímný a dokonale hoden víry.

Vyňalo z prvního svazku „*Vzpomínky dlouhého života*“ od lorda Broughtona, vrstevníka Napoleonova a přítele básníka Byrona; v angl. encyklopediích bývá uváděn pod jménem John Cam *Hobhouse*, baron Broughton. Jeho rukopisy uspořádala jeho dcera, provdaná lady Dorchesterova, a vydala v několika svazcích, k nimž napsal předmluvu *the Earl of Rosebery, K. G.*, kterou někdy ofiskneme, bychom seznámili své čtenáře s tímto zajímavým a věrným kronikářem doby Napoleonovy a Byronovy.

KAPITOLA PRVNÍ

PŘEDBĚŽNÁ MÍROVÁ JEDNÁNÍ

1. Direktorium a mír

Konvent dobyl Francii „přirozených hranic“; vydal dekret o přivtělení k Republice Hollandských rakouských zemí, Belgie a Lucemburku; svými vítěznými vojsky uvázal se v držení německých zemí levého břehu Rýna, vyjma Mohuč, kde se ještě drželi císařští. Tyto výboje byly ryze válečné; Republika jich Evropě neuložila, Evropa jich nepřiznávala Republice. Prusko ovšem uzavřelo svůj zvláštní mír a smluvilo si, že bude odškodněno za ztrátu svých držav tehdy, když levý břeh Rýna by byl postoupen Francii sněmem Říše, kte-

rá sama měla právo svoliti k tomuto postoupení. Ale sněm k tomu nikterak nesvoloval, Prusko k tomu nijak sněmu nenutilo, a celá jeho politika vynasnažovala se, by se lstivě vyhnulo závazkům, ostatně eventuelním, které sjednalo v Basileji a v Berlíně; nemínilo dáti, aniž by bylo nedostalo, ale raději by bylo ani nedávalo, ani nepřijímalo, opět dosáhlo svých území a svojilo si dvojí zásluhu, že zajistilo Německu mír a zachránilo celistvost Říše. Rakousko, které vládlo ještě sněmem, ukázalo se neústupným. Odpíralo přistoupení k smíru jak pro Hollandsko, jež bylo v dědictví domu Habsburského, tak pro levý břeh Rýna, který Říše svěřila v ochranu císařovu. Anglie jí pomáhala svými penězi. Bylo tedy třeba je zkusiti, by se uvolilo vyjednávat: pokud nebude poraženo, výboj „přirozených hranic“ zůstával v stavu válečném, podrobeném všem vrtkavostem války.

Ztotožňuje definitivní zřízení Republiky a vlády Francie stranou republikánskou s výbojem těchto hranic, Výbor pro obecné blaho z r. III. a Konvent předsevzal si zvítěziti nad Evropou nebo ji rozdělit v podílná společenstva; osamotniti Anglii a přiměti ji vpádem, revolucí a rozkladem k míru,

kterým by nabyla Francie přístavu Antverpského a bylo jí vydáno Nizozemí. To byla válka; tato válka, už tím, že uvazovala na osud vojsk osudy Republiky, připravovala nezbytně svrchovanost generálovi, vítězi a pacifikátoru, jenž by ve skutek uvedl tento veliký národní sen: hranici Rýna a konec Revoluce. Výbor pro obecné blaho vyvoliv Bonaparta, by uplatnil zbraněmi vládu konventní většiny v nových poradách; povolav ho na první místo vnitřní armády; svěřiv mu vrchní velení armády Italské, určené k tomu, by zasadila Rakousku rozhodné rány, tím vším jej označil, by byl tímto mužem. Dříve než Bonaparta pojala touha zmocniti se moci, uviděl, jak se před ním brány moci otvírají. Jeho vítězství v Itálii, jeho obratné a plodné těžení z výbojů, učinily z něho v několika týdnech první osobnost státu, konnetabla Republiky a vrchního správce pokladu Direktorია. Jeho vážnost vzrostla tím více, že na straně Německé zakusila Republika více nehod. Armáda Moreauova musela se na podzim 1796 stáhnouti; byla odkázána na to žít ze zdaru a slávy armády Italské.

Direktorium začalo se všeho báti od tohoto mladého muže, v jehož ruce muselo složití všechnu

svou naději. Tato rada, velmi prostřední, nebyla jen plna odporů ve svých hlediskách, ale soupeřstvím mezi svými údy. Pod dojmem ústupu Moreauova odsouzení báti se úspěchu, který by je vydal na milost a nemilost Bonapartovu, snad právě tak jako porážka, která by je uvedla v nelibost lidu; direktori, vidouce vzrůstatí ve Francii netrpělivost, „aby se s tím již skoncovalo“, z čehož těžili nepřátelé Republiky; lekajíce se, a správně, blížících se voleb třetiny obou rad, souhlasili na tu chvíli žádati míru s Rakouskem a obrátiti potom všechny síly Republiky proti Anglii. Jedni k tomu přišli po zralé úvaze, by se přizpůsobili právním mínění, také z opatrnosti a ze strachu, by nepřivedli vojska a ta aby se nezmocnila státu; druzí se s tím spokojovali, by nabyli času, a poněvadž se opravdu klonili k míru. Mezi prvními byl Carnot, předěšený ještě vzpomínkami na Hřúzovládu; ten hledal útočiště, abychom tak řekli, v Konstituci; a byl ochoten spokojiti se Belgií a Lucemburkem. Letourneur byl toho mínění jako Carnot, už proto, že byl ve vleku cizího vlivu, a z váhavosti. Barras a Reubell chtěli válku a hranici Rýna: Barras, by uchoval moc s užitky a slastmi, jakých při ní na-

lézal; Reubell veden duchem svrchovanostním, duchem fiskálním, římským duchem výboru z roku III., jehož houževnatým a vědomým představitelem zůstával Larevelliere - Lépeaux ze záští proti Carnotovi následoval Barrasa, jímž pohrdal, a Reubella, jenž mu byl málo po chuti. Hlasoval s nimi, mlče z pýchy o idejích, jež ostatně byl neschopen jasně vyložit a vyměňuje si ukázati ve svých *Pamětech* čtvrt století po události, že ničemu neporozuměl z dramatu, v němž figuroval. Slavnostní statista, v neočekávaných obrazech děje omlouvá se před historií, že sedl Bonapartovi na vějičku; sedl na vějičku svých vlastních illusí, což jest mrzutější pro domýšlivého moralistního a politického literáta. Carnot nadál se od Bonaparta občanské nezištnosti; Barras od něho čekal peníze; Reubell území, z nichž by bylo možno koristiti a jež by se dala vyměnit za jiná území; Larevelliere požadoval více, a rozumí se, že byl nejvíce zklamán: přál si revoluci v Italii, podrobení se ve Francii, více ctnosti občanské než vojenského genia, jedním slovem a podle jazyku té doby, dobyvatele, který by byl Alexandrem pro Direktorium a Cincinnatem pro sebe.

Všichni shledávali, že zaujímal příliš místa a hnal se příliš rychle k usurpacím. By se nad ním bdělo, by se vypátraly jeho úmysly, by se zdržovala jeho prudkost a by mu bylo zabráněno státi se pánem jednání, když se již byl stal pánem válečným, Direktori poslali do Itálie v měsíci listopadu 1796 generála Clarka. Tento důstojník měl žádati průvodních listů pro Vídeň a vynasnažiti se navnaditi císaře k pokojnému vyjednávání. Armáda Italská dobyla Milánska, Modeny a provincií církevního státu. Direktorium nemělo tehdy jiných úmyslů s těmito zeměmi, než udělati s nimi dobrý obchod na směny diplomatické, když byly před tím vyssáty rekvisicemi. „Vnitro jest úplně bez vojska, psali Direktori 25. listopadu; břehy Oceanu budou sotva střeženy po odchodu generala Hoche, jehož výprava — do Irska — zabere skoro všechnu pohotovost. Náš hlavní zájem se ustavičně nesl k Itálii... Itálie jest základnou míru¹⁾“.

¹⁾ V této studii vše jest čerpáno z rukopisů Zahraničních záležitostí; pak z *Nevydané korespondence Napoleona Bonaparta*, uveřejněné r. 1829 a z *Korespondence Napoleona I.*

II

Clarke přišel do Milanu 29. listopadu 1796.¹⁾ Zrozen z uprchlé irské rodiny, žák šlechtic z vojenské školy, bývalý chráněncem vévody Orleanského, zúčastnil se bojů 1792; Hrůzovláda ho vypudila od armády; nastoupil zase službu po Thermidoru a vstoupil do vojenských úřadoven Výboru pro obecné blaho, kde Carnot, který mu úřad ten zaopatřil, přilnul k němu přátelstvím. Byl to krásný muž třicetiletý, vznešeného chování, elegantního zevnějšku, obeznalý ve světě i v záležitostech. Veliký pracovník: vzdělaný, ctižádostivý, načichlý šlechtictvím, poctivý co do peněz, drsný

¹⁾ *Mémoires de THIÉBAULT, de MIOT, de MARMONT, de BOURRIENNE, de LAREVELLIERE-LÉPEAUX, de BARRAS; — Histoire d'Italie de BOTTA; — FRANCHETTI, Storia d'Italia, t. I; — STENDHAL, Život Napoleonův; — PEYRE, Napoleon I. a jeho doba; — Revue critique, 1867, article de M. LOT sur M. Lanfrey, t. I. — Frederic MASSON, Napoléon inconnu.*

k nižším sebe, povolný a ochotný k mocným, nijak se nemírně v oddanosti, ale oddává se spíše k svému zájmu než k zájmu svého představeného; neoddává se na polovic, ale přidružuje se úplně celý a bez přechodu, věřil o sobě, že jest určen ke skvělé dráze; byl netrpěliv na své štěstí, a jen hořel nedočkavostí, by rychle prorazil, slouže dobře a vhod. Nejméně republikánský z důstojníků, štábní politický jednatel a diplomat na koni, přicházel všecek záře slávou svého poselství; měl tajemství Carnotovo, ne-li tajemství Direktoría; cítil se plnomocníkem; náraz strhne masku a srazí hřebínek tomu poblázněnému Korsikánkovi, který se hnal za štěstím se směšnou nezpůsobností. Aspoň se na to takto kasal. Neznal toho Korsikánka, jako sebe neznal. Byl rozeným sluhou, a sluhou příliš horlivým; co nevidět opustí Carnota pro Bonaparta, jako později opustí Bonaparta pro Ludvíka XVIII. Od prvního pozdravu poznal svého pána.

Všechno v Bonapartovi bylo uzpůsobeno k tomu, by překvapoval, strhoval, podmaňoval. Pařížský denník *Francouzský Republikán*, říkal již o něm: „Zdá se nad člověka“. Bylo mu teprve osmadvacet let; jevil se ještě mladším svým vychrtlým

vzezřením, svou krajní hubeností, svou malou postavou. Vlasy rousnaté, poprášené, padající jako „psí uši“ až na ramena; čelo napjaté pod myšlenkou; pohled jasný a inkvizitorsky pátravý; ústa pohyblivá, velitelská; veliká jemnost v rysech vyhloubeného obličeje, pleti olivové; neobyčejná energie ve výrazné, tryskající kostře, zvláště v bradě; byl oděn v stojatý kabát, příliš široký, hrozného střihu, oblečený naspěch, zapíatý až po bradu, ozdobený jen úzkým zlatým lemováním; nosil trojbarevný pás, trikoloru nedbale uvázanou a šavli, jež se zdála nepoměrně velikou k jeho postavě. Svůj černý malý klobouk s chocholem, jen jakoby náhodou a ledabyly zastrčeným, hned smekal, hned zase nasazoval na hlavu, zmítal jím v ruce, pokládal na některý nábytek. Hned vstával, hned zas prudce usedal, mluvil chodě, s gesty trhanými, s vlašským přízvukem, nesprávnou franciinou; nebo ještě raději od pracovního stolku, v ruce drže péro, vyptával se nebo spíše utrhoval se na svého spolurozmlouvače.

Takovým jevil se těm, kdož se s ním prvně setkali; osamocený ve své armádě všeobecnou uctivostí, a vystupuje do popředí z obrazu skupiny

heroů, kteří volky nevolky začínali mu dělati družinu. Ukládal poslušnost; před ním člověk se cítil stále ve službě a stále podřízený. Otázka šla za otázkou, všechny určité, lakonické, srázné. Jeho pozornost pronikala věcí do podrobnosti; ničeho neopomenul, a přeskočil-li něco, jen proto, aby vždy objal celek. Žádných rozpakův u něho, když ukazoval nevědomost v technických věcech, jichž dychtivě požadoval; když otázka vzbuzovala podiv, tu výhoda, již uměl vytěžiti z odpovědi, vzbudila podiv ještě větší a zarážela. Učil se záležitostem hovoře o nich, jako se naučil válce ve velkém bojuje. Jeho řeči byly rozhodné, netrpící odmluvy, jeho vývody zřejmé. Všechno v jeho jazyku byla síla a přesnost, všechno bylo rozkaz v jeho chování. Říkal „moje politika“, jako říkal „moje armáda“. K tomuto tonu vrozené povýšenosti připojovala se sebedůvěra sedmi měsíců divů: Piemont podroben, Milán dobyt, Lombardie republikou, Toskánsko přivtěleno, Řím se třesoucí, Neapolsko u nohou, tři císařské armády poražené, a celá Itálie od osmi dnů plná bojů u Arkoly. Clarke vycházel z Paříže, kde vše bylo malichernými pletichami, babskými tlachy, spory nejistoty, osi-

dla a klopýtání konceptů. Byl oslněn a dohadl se, že jeho kariéra závisí od tohoto muže. Bonapart učul dvořana a přičaroval si ho.

Na konci třetího dne Bonaparte znal instrukce Clarke-ovy a prohlédl hru Direktoría. „Omrzelost z války, pravil Clarke, možno cítiti na všech místech vnitra Republiky. Národ si přeje vroucně mír; vojska reptají nahlas nad tím, že se nedělá. Sbor zákonodárný jej chce a poroučí, takřka až za jakýchkoliv podmínek... Naše finance jsou v naprostém úpadku... zemědělství volá po rukou... Válkou vzrůstá denně nemravnost skoro všeobecná, která napříště by mohla převrátiti Republiku. Konečně všechny strany, jsouce již unaveny, chtějí konec Revoluce... Nemáme ani vnitřní policie, ani četnictva... Jest tedy třeba míru, a bychom znovu našli nadšení, které nám přineslo tolik vítězství, třeba, aby naši nepřátelé odložili závěrečný návrh, a by nebylo nikoho ve Francii, kdo by nebyl přesvědčen, že vláda chtěla rozumný mír a že byl odvržen ze ctižádosti nebo z nenávisti k našim principům. Chvilé vyjednávání tedy nastala“. Bonaparte nedostal ještě tak živých rozkladů o stavu duchů ve Francii. Obával se ještě

reakce vášní bezbožeckých a toho starého ducha propagandy, který neodlučoval vítězství Republiky od zničení Římské Církve. Clarke ho upokojil. „Přibyl by na slávě Bonapartově, kdyby dobyl Říma? řekl mu. Ovšem že ne, poněvadž dobytí to se již událo a bylo utvrzeno v den, kdy příměří, které nám poskytlo veledíla, bohatství, a jímž bylo odděleno obyvatelstvo Bologneské, Ferrarské, atd., bylo podepsáno... Uplatnění podmínky tohoto příměří... s tím každý souhlasí... Snad bychom se nedali zdržeti choutkou dobýti Říma? Ať jakkoliv by byla slavnou tato výhoda, odvážuju se říci, že by byla jen dochvilnou. Propásli jsme naši revoluci v náboženství. Ve Francii lid se zase stal římskokatolickým, a octli jsme se snad tam, že potřebujeme samého papeže, bychom zvelebili u nás Revoluci kněžími a tudíž venkovem, kteří se zase domohli vlády.“

Ukončení Revoluci, dáti mír, usmíření mezi sebou Francouze, užítí k tomu vlivu kněžstva, to bylo pro Bonaparta cestou k moci. Nerýsovala-li se zvláštní totožnost tužeb a potřeb Francouzského národa s prostředky jeho vlastního osudu až dosavád leda zmateně v jeho duchu, jistě se mu zjevila toho

dne v celé své zřejmosti. Cesta se otvírá; Bonaparte ji probíhá pohledem po celé její délce; pustí se po ní, a aniž od nynějška ztratí na okamžik se zřetele metu ještě vzdálenou, svou obyčejnou rozhodností a svou přesností pořádá bez odkladu všechny své činy k jejímu dosažení. Prvním jest mír. Hned jej bere do rukou; ale za jakých podmínek Direktorium má v úmyslu jej učiniti nebo spíše jej schváliti, když jej Bonaparte zjedná? O tomto článku Clarke se ukáže tak výslovným jako o předešlém.

Direktorium rádo by zajistilo Francii „hranice konstituční“, totiž země zahrnuté dekrety Konventu v říjnu 1795: Belgií, biskupství Lutyšské, Lucemburk; kdyby bylo možno připojiti k tomu část nebo celek německých zemí na levém břehu Rýna, Direktorium bude to považovati za kus mistrovský. Poněvadž není dosti vítězné ani dosti silné, by mír diktovalo, koupí jej. Tedy jest třeba vlastně dojednati úmluvu směnnou. Republika směle vstupuje do kolejí staré Evropy. By přimělo monarchie uznati Republiku jako hotovou událost, Direktorium po Výboru z r. III. nenalézá jiných kombinací než ty, jichž monarchie užívaly r.

1792 až 1795, by překazily Revoluci. Koalice se rozejde, jak se sešla smlouvami výměn, „náprav“ a zaokrouhlení. A poněvadž není neurčitých území v Evropě, poněvadž není již Polsko, jež by bylo možno dělit, poněvadž turecká říše jest příliš daleko, aby se z ní něco dalo urvat, poslouží Německé a Italské země republikánským vyrovnáním, jako měly sloužiti smlouvám monarchickým. Národové zůstávají politickou látkou jsouce dělitelní, jako jsou podrobeni dani. Národové Němečtí musejí se pokládati za příliš šťastné, že přejdou z panství knížat církevních pod panství knížat laických. Direktorům jest sekularisace synonymní s pokrokem osvěty. Direktorium poptává se na politické vlastnosti dobytých Vlachů; táže se, zda Milan, Reggio, Bologna, Ferrara jsou „opravdu zralé pro svobodu“, schopné hájiti se samy nebo nakloněny podrobiti se Rakousku: toť věc výpočtu, nikoliv principu. Podle potřeb Direktorium navrátí Milánsko Rakousku nebo je ustaví v Republiku. Rovněž tak stane se s Bavorskem, s nímž podepsalo 7. září příměří dosud ještě neutvrzené, jako s Benátskem, s nímž není ve válce. „Znáte, pravidlo svému vyslanci, skutečné a vážné křivdy, jichž se Benátsko

proti nám dopustilo. Národové pevniny jsou ná-
chylni k svobodě: podle okolností bude je možno
vyprostiti a připojiti je k lombardské republice."

"Tento kompenzační systém — pravil generá-
lovi Clarkovi ministr zahraničních záležitostí De-
lacroix — připouští množství kombinací, jichž se
můžete dotknouti ve svých rozpravách, aby se ro-
zeznalo, které by se více hodily." A on je načrtává.
Jedna zakládá se na tom, by byly Rakousku dány
Bavorsko, Hořejší Falc, Salcburk, Passov výmě-
nou za vše to, co má v Italii; by vévodové Moden-
ský a Toskánský byli přestěhováni do Německa;
by Bavor byl přesazen do některé části Papež-
ských Států a by z ostatku byly utvořeny repu-
bliky spojené nebo spojené s republikou lombard-
skou. Král Pruský snad projeví málo ochoty spřá-
teliti se s tímto záměrem. „Když by se mu opatřilo
hojné odškodnění, snad by jej přijal; když on by
byl uspokojen, všichni ostatní by byli přivedeni
k mlčení." Jest, dodal Charles Delacroix, množství
jiných kombinací, které utvoříte mnohem lépe než
já..." Hlavním bodem jest přesvědčiti dům Rakou-
ský, že nabude více a rychleji, když bude jednati
přímo s Republikou."

Tak spekovali lidé, kteří odhlasovali postupně vzdání se dobytých zemí, osvobození národů a vyhubení králů. Bonaparte neskládal žádných takových odvážných přísah a státní důvodové, k nimž se konventisti vraceli po tak zvláštních oklikách, byli u něho vesměs přímí a spontanní. Naslouchal důvěrnostem Clarkeovým tímž uchem, jako Bedřich Pruský naslouchal nášeptům kteréhosi emissaře kardinála Fleuryho, navrhujícího porušiti „pragmatiku“ a přistoupiti na dělení rakouské monarchie. Přišel velmi hbitě k tomu závěrku, že k zjednání míru neběželo ještě ani tak o rozdrčení Rakušanů jako o to, by dobytím dosti držav italských bylo je čím uspokojiti. Cítil, že má ruce volné a že je tím více pánem situace, poněvadž se usoudil schopným vykonati pevně, co Direktorium nemělo rozkazovati leč zmateně. Takový dojem měl Clarke. Po dvou týdnech, ztrávených v hlavním stanu, tento Ir, velmi obezřelý a zdrženlivý, nebyl již leda jakýmsi podsekretářem státu Bonapartova. „Jest ctí Republiky, psal Direktoriu 7. prosince budoucí vévoda z Feltry. Italové jsou před ním plni bázně, milují a ctí ho. Všechny pletichy rozpadávají se před jeho pronikavostí. Má velký vliv

Od Lubna ke Campo-Formio

na osobnosti, které skládají republikánskou armádu, poněvadž se dohaduje nebo porozumí na ráz jejich myšlence nebo jejich povaze, a řídí je pak s velkým uměním k účelům, v nichž mohou býti nejužitečnějšími... Věřím, že nemá jiné ctižádosti než jest žádost slávy, kterou si dobyl... Konstituce jest jeho vodítkem... Bonaparte bude zařaděn potomstvem mezi největší muže."

JOSÉ SEVERIANO DE RESENDE

HYMNA TOMU,
JENŽ CO NEVIDĚT PŘIJDE.

*Ze sbírky MYSTERIOS, vydané
léta Páně 1920.*

*Vždyť přece všichni, trvám, tu nemůžeme vládní Achajští.
Nic dobrého mnohvládní; jeden ať je panovník,
král jediný, komu byl rozenec Krona obmyslného
žezlo a práva podal do rukou, aby národu vládl.*

Homerova Ilias. (Překlad Škodův, 1886).

PANE!

Jest jisto a vím lo: s výše svého trůnu nadhvězdného učiníš co nevidět něco, čím se v rachotu, vírech a vichrech zjeví Spasitel! Přejde někdo, silný a skvělý, jehož hlasem zaburáci tvé Jméno a jeho Jméno.

Přejde, a svět užaslý při jeho spaření a k jeho rozkazům, nadšením zachvěje se v té úzkosti, která jest žízni a hladem, v oddávné a nesmrtelné úzkosti, která lační po spravedlnosti a slávě, v úzkosti, supající prudce po lásce a dobru, v úzkosti, kterou jsem nikdy neshledal ani lživou ani klamavou, ale jasnovidnou, pronikavou a tvrdošjnou, žhoucí horečkou.

Těž snem, jenž mne provázel věrný v mé bouřné mladosti, osvětlujícím jistě moje dlouhé muři mátohy, snem o zlaté budoucnosti, o neúhonné, neochvějné ctnosti, o blahodárné obnově nad zmatky rozvratné a bořící, plavým

snem o vzdálené mlžné realitě, jistotou dnes toho, co se v brzku vtělí a co se blíží prodírajíc se lupým zuřením krvavých davů, vyjících pomstu, jistotou, hlubokou předtuchou, vniternou nadějí těch, jež bída a polupa a bolest a vzpoura ztravují, jistotou, již tento věk konečně uzří, když povstane tento Člověk.

Než zaburácí hosanna od moře k moři, od země k zemi neboť pozoruji již blýskání jeho meče v mlze, chci rytmem sálajícím trestáním a válkou zapěti takovou chválu, aby pojala v sebe všechny ostatní zpěvy na jeho počest.

Odkud přicházíš, a v které vyprahlé poušti, v které stepi se skrývá tvůj tajemný anonymát nesouvislý, jsi-li bleskem a hromem, jsi-li kataraktem a katapultem, jsi-li vystoupnutím strží z břehů a roklí, jsi-li širým ječením vln příboje, vrhajících se na skály a v sluje?

(Viz, o Básníče, tam nad mořem věštecký let racků!)

jsi-li vichřicí od jihu v silné mořské bouři,
(Slyš, o Básníče, v katedrálách vyzvánění o slavnosti!)

jsi-li praskotem sféry, která hoří, a, ve sanfáře neznáma, svatvečerním sevřením před zemětřesením a mořským vlnobitím?

Přicházíš zdaleka a jsi blízko... V kterém hustém lese, na kterém skrytém ostrově, na kterém nerozeznatelném předhoří, v které mlčenlivé samotě číháš na signál své neodolatelné hodiny, mocný noční maelstrom, v jehož závratí ješ liheň ohnivé zory?

Přicházíš zdaleka . . . kdo však v tom hustém chaosu
zví, odkud přicházíš? A v které temnotě tají se tvůj výji-
mečný úkryt a tvého poslání kdo pak mohl prozkoumali
výborné to arkanum, jímž jsi *ab aeterno* Pomazaným voj-
vodou a nadlidským vladařem, požehnaným vítězem, po
překonání jakých hořkostí, vyvoleným od kolika let, abys
byl nejslavnějším z paladinů?

(A všude vidím: házejí kvítí, zmítá se věncoví, vlají ko-
rouhve, všude slyším hymny!)

Hvězda tvé kolébky jest hvězdou hrůzy a děsu, a vyhla-
zující ocel, bleskometná, v tvé pěsti zářiti bude jasněji než
ve dnech Lepantských, aby přivodila skvělé vyčištění.

Obrátíš v popel prestoly, triklinia, stolice kurulské, na
nichž se provaluje a krčí mnohonásobný Podvod, zaha-
lený ve velká roucha, vypudíš hydru a sovu pálenou, zni-
číš černou a potměšilou říši politiky a účtárny, papírového
úřadování a protokolů.

Budeš zářivým Marsem v, statnosti Apollonově, květy
tě ověncí Diana a světlem Minerva: v tvé hrudi chvějí se
duch Pucelly a přízrak napoleonský, v odporu po otcích
zdeděném ke každému činu proradnému.

Zaháněje s kostelních náměstí smečky a treslanecká
srocení, bojuješ, ó Bojovníče, pro nové právo: národu,
jenž byl otrokem, a lidu, jenž byl parobkem, znovu dás dů-
stojnost národa a lidu.

Já, jenž se neumím ani vzrušiti, ani opojiti, jenž jsem bě-

dal ve své duši udusil i posvěcení i visionáře, žasnu, vida, že jsi opravdu nejčistším Jarem krásné starodávné a legendární zahrady lilijí.

(Jaké vůně jsou ve vzduchu, a ta *Te Deum* v Evropě a ta vivať a ta hurrá!)

Strašný a osudný přicházíš v okamžiku nezbytném. Všec-
cek v stříbře ohněm sršící komoň, na němž sedíš, pádí
před tvou pestrou družinou.

(A co to za vojsko, a jak andělské a nesčíslné!)

A mám opravdu pocit jedinečný, pravdoucí, nezvratný,
že jest to vítězství, vítězství, vítězství,
Vítězství!

a autentické mrazení slávy.

Krahujec nakořipaný, s pařáty nešvarnými, jenž se živí
slavíky, ulétá do dálky, po úderu a ve vřavě tvých reků.

Až do divokých končin Severu rozptyluješ špinavou
hordu hňupů a trulantů činy hrdinskými, jež jsou zároveň
záblesky rozednívání v lůně ruměných jiter.

Jsi hluchý k nářkům malomyslného, a neprůsvitné ho-
vado nijak tebou nepohne: jdeš a vítězíš, neznaje překážek
přemáháš příval temnot, smršť nočních přízraků rozptyluje
se sluncem.

Hbitý leleti stepí, jsi buranem, jenž zamelá lada a roz-
hání mračna, a předělávaje v nové staré kremly a alkazary,
sázíš Kříž na všechny vrcholy.

Novým zemím, jež zabíráš (ve své panství), ó přeudatný

reku! ukazuješ pallium nových nebes a před Kathedrou, stavěnou na skále, skládáš bohatství svých triumfů a poklad svých trofejí.

Lid obecný v slzách tonoucí, zpitomělý úzkostí, obmytý a vyproštěný ze svých nečistot, lid ten osvobozuješ prutem železným, a hle, jak labarum lásky se rozvíjí nad nevěřícími.

A zatím co do vánků, táhnoucích až k mezím světa, houká jako sova vztek Absolonů, a co zaháníš pletichářství do proradných rozplývavých barathrů jejich salonů, co šlapeš, chrabrý, svými patami zpupnou, hemžící se změť zmijí, a šmahem v zmatek uvádíš pod svými ranami korybanty chrámů a salrapy, vládneš! a svět, znavený despoty, sytý pokroucené přetvářky hulvátů, propuká v jásot, a jednosvorný chor zástupů vykoupených vstříc ti leť.

Přicházíš, a tvá náhlá přítomnost budí hrůzu jako zjevení. Znovu zavádíš epochu právě renaissance. nastoluješ éru úplných vzkříšení.

Přicházíš, a zdá se, že vystupuješ z hlubin nepamětných předpekli znova k životu, abys zvěstoval lidem, že v zázemí, tam na onom břehu jsou věci nesmrtelné.

Přicházíš... a vidím, že jsi vyšel dávno od břehů dalekých, kde dme se ve vzlycích nesmírný a bouřlivý okeán lidského utrpení, *sciens infirmitatem*, věda, *o vir dolorum*, kterak a jak mnoho lidstvo jest smutné a jak už bylo třeba vrátiti mu blaho myšlení a konání jen pro život budoucí.

Přicházíš... v hloubce tvé bytosti vzrůstá rašící, temná netrpělivost Vyvolence, jenž pocífuje již ve svých útrokách onen zžiravý nepokoj, který jest zároveň úzkostí a blahem, cosi, co v hlubokostech duše jest jako vrchovatá a jasná plnost nezdolné síly, zaplavující srdce, proli níž žádná moc na zemi nepostaví svou zvůli, síly podobně absolutnímu vyvažování se dvou sobě odporných propaslí: z jedné valí se bez překážky spasně potopy, z druhé řine se vůkol bílá, průzračná harmonie letní zory, probouzející údolí a koupající v světle Kordilliéry.

Přicházíš... křik vystupující z plání a sestupující s výšin jest nesmírnou panovnickí (převládající) náplavou jediné neslýchané modlitby, vylévané k tobě, doléhající na Dvanáctero Bran nekonečna, výzvou, která, jsouc plamenem nebo pochodní, jítří žár tvé horlivosti, smírnou ohětí, sliťou ze všech křiků, lkáním, chroptěním, vřeskem, poplachem, přehnaným v přečišťujícím tygliku Charmy, hlasem, jenž se připojuje k hlasu Andělů a Svatých, smířcím hlasem, jenž tě pudí a vzněcuje k císařskému vzletu vítězství, hlasem,

vznášejícím se tam s druhé strany nad těmi, kteří se modlí, nad těmi, kteří přemýšlejí, balsámem pro ty, kteří pláč, požehnáním pro ty, kdož trpí.

Přicházíš... na tvé korouhvi září Srdce krvácející, otevírající těm, kdož žízní po pokoji, přistav tak těžko dosažitelný, těm, kdož lačněji po lásce, otevírající pro vždy

liman, jehož čeřící se hladina sbírá živé prameny, řinoucí se s Kalvarie.

Přicházíš... Člověk nový v tobě vstává proti starému člověku, neboť tys drsným a dokonalým rytířem Evangelia a chapadlovým tlumočником Svatosvatého Parakleta.

A PRAVĚ PROTO V ZÁCHVĚVECH TVÉHO PŘÍŠTÍ ZPÍVÁM!

Záhodno tedy, aby lýra v radosti plesné umlčela žalozpěvy, když tě vidím jako obra překračujícího Rýn, a jenž jedním rozmachem srážíš k zemi barbarské střilny obludy, neztrestaná jež čihá na druhém břehu té řeky.

Ve tvé mocné pravici meč jest metlou a palašem a, svrašťuje-li se soucitem, hanbou a rozhořčením (u Parsifala dar zkvetl svrchovanou slitovností a Lohengrin občerstvil zmučené srdce, dmoucí se ňadra Elsy), v něm se zdvihá, zvláště, postrašná a výsostná, nenávisť, která za hrdlo chápě zlo a uškrtí zločin, v ní hněv blýská proti nečistému sobectví, proti Klingsorovi a proti Ortrudě a proti Telramundovi, z ní vyšlehne vztek melancholicky ztrpklý, vybočí-li šílenství z Normy, bude-li se bezbožný rouhati Slovu, a rozhořčení, jež chvěje se ve tvém strašlivém gestu, toť poryv vichru s hůry, jenž smrští se snese a zaburácí jako rostoucí bouře:

SPIRITUS PROCELLARUM QUI FACIT VERBUM

EJUS, jenž v jejich brlozích uzavírá plazy a v jejich bažinách zvířata žabovitá, — až konečně obrodí se hrouda osvobozená a plodná k rannímu oživení jasu, jenž ji zaplaví.

A tys to Znamení Spásy, proti legendární Šelmě, kterou zaženeš pouhým zářením své přísné tváře, z níž sálá mslicí hněv prvočních Cherubů a těch Nebožtíků, kteří náhle se probudí v živé bytosti, a jež vytvoří, ve hvězdných pláních, nad pohromami, vesměrné zjevení bledé Nemese.

Hosanna, jež zazní od moře k moři, od pevniny k pevnině, neboť vidím již v mlze plam tvého meče, chtěl jsem, v rytmu zhoucím trestáním a válkou, předem zpívali tvou chválu, ve zpěvu, jenž by všechny ostatní zpěvy v sebe pojal.

Co jsem však tužil v mlčení rozjímaje, co plný jistoty vyléval jsem ve svém verši, to jest již teď dychtěním, byt nezřetelným, Vesmíru, jenž, aniž ví, kdo jsi, tihne zoufale k tobě.

Ano, věkovité dychtění bolestných rodů v poslední krystalisaci, zvolná a jemná amalgama lilijí a růží stylisuje; ó mladý Vůdče, tvůj znak.

V extasích, v hymnách, ve vigiliích prorok, bard, askéta nepochybují, že bys nebyl již za dveřmi, neboť vědí, že jsi neutvářenou žádostí, jejíž supání (dech) zmítá nocí neklidnou v obludném sřícení se Historie, již třeba znova zbudovati.

A kdyžtě duše moje obklopila se jako svatozáří tímto snem neústupným, touto umíněnou a šílenou apotheosou,

kdyžtě věřím, že z tragického a strašného střetu Dobra se Zlem, ty, ty sám jsi schopen připravit ve válce bez slitování nepomíjející mír,

KDYŽTĚ JSEM MOHL TEBE DOUFATI A TEBE PŘEDPOVĚDÍTI,

dovol mi býti předchůdcem, jenž tě pozdravuje ve svatvečer dne třesení a hrůzy,

DIES IRAE tvého zázračného příští, a dopusť, ať se rozplamením v požáru a v záření tvé slávy, tvé síly, tvé lásky.

A kéž nesmírný a zbídačelý dav lidský, husté vysílené a sem tam se potulující stádo znovu ožije na paprscích tvého žezla, ó Králi, ať se znovu vzkřísí v bleskotání tvého kopí, a, konečně vyrváno z hlubokého víru, ať lidstvo vyvolá tě, aby ti žehnolo, o Spasiteli Francie,

O SPASITELI SVĚTA!

ČAS PŘÍTOMNÝ

I

Straší na polích mrtvola Herkulova : opatrnosti havranů, počkej na soumrak.

Pořádek ztratil svého boha, veliký krotitel jest mrtev : obluda se probouzí k životu a plaz se dere na světlo.

Která paže, praskající bičem nad celým tím hovadincem, ucpe nějakou skalou jícny brlohů ?

Toť doba hrůzy, doba příšerná a předpověděná, v níž pán se stává zbabělcem a otrok drzounem.

Bez králů, bez vůdců nejistí davové bloudí s větrem od vrchů k pláním.

Duch jako vyhnanec zmírá na pustých ledovcích a víra ztroskotává v temnotách moří.

II

Dobo nynější, moje nudo, moje hanbo, moje hrůzo, nechci ti utíkat, když přece mám s tebou slitování.

Chci ti zasvětit své činy, — nikoliv své sny ; můj vnitřní život v básni se končí :

Můj hlas, ve světle a pohodě, buduje na horách chrám
a město.

Dýchnu na jámu, a lidé vstávají, polnice zvučí zlatem
mstících vítězství.

A řád se zdmi bronzovými ohrazuje věčnost.

ELEGIE

Veliké rythmy, veliká vypravování, velká heroická the-
mata, veliká nádhero výzdob, veliké skvělé sny, budování
ideálních měst: ó, vnitřní živote uprostřed obrazů, ó ně-
kdejší živote v hlubinách věků, utěšte mou nudu v těchto
dnech bez krásy.

Pláču ve svém srdci jako pláče vyhnanec; oplakávám
minulost: oplakávám své sídlo, jehož kontury se smazují
ustavičným dáváním sbohem; mukou jest mi přítomnost
a budoucnost úzkostí, a jdu mimo, cizinec, jehož vše kor-
moufí, uráží a souží, — a vystupuji s krví chmurnou k tem-
notě nebe.

POSLEDNÍ ÚTOČIŠTĚ

Malí človičci, stádo pasoucí se po strništích a přežvukující, a lehající do svých kravinců ve zříceninách.

Jak jste malí na hromádách svých výkalů, drobňoucí lidé, na úpatí velkých událostí!

Drobtino lidí, závist a hlad na tebe dotírají: a vy, zpitoměli, olizujete paty sloupů.

Všechny vaše chrámy bez bohů na vás se sřítily...

Kathedrála však stojí pevně na své osamělé skále.

ROZVALINA

I

Tu jest ta rozvalina, která byla sídlem: penáli vyhnání, nikdo vás už nehledá... Komnaty bez zrcadel, v nich vzpomínky umírají, a stíny odešlých na zdech chodeb.

Fasada jest podobna jakoby krásnému obličejí, který zkrušila jakási hanebná, dlouho tajená nemoc, který bídou zpochmurněl a zbázlivěl, a ježž nakonec staroba dodělává vrásčitostí.

Kdysi pohlížel jsi, zámku, k modrým horám, sedě všech růžový uprostřed zelených lučin, — bylyť tehdy kolem dokola nivy, a ne předměstí, — jako v šťastné Arkadii Gesnerově.

II

A teď nejsi ani zříceninou: ujařmen, snižen, zprzněn, ó letohrade, vydán na pospas luze, neřesti, skrblictví, ty, jenž jsi byl krbem, jsi jen pelechem těchto necnot.

Co však ve tvém úpadku a ve tvé zchátralosti mne plní úzkostí ještě a mi svírá srdce, — hněvem, láskou a smutkem, — toť tvá podobnost s touto bezbožnou dobou, v níž triumfuje šeredno.

CARMEN MILLENARE

I

Ten, jenž co nevidět přijde, jehož očekává naše naděje, podobná milující dívce, sedící v noci: „Pokojná duše má v mě touze, v mém snu a mlčení, čeká; má k tomu odvahy a důvěry, přes to, že sedí ve tmě, a úzkost a nuda ji trápí;“ —

Ten, jenž co nevidět přijde, neznámý, připravuje se: jeho lampa bdí ještě v spánku lesů; vzývá na kolenou Pannu Bohorodici, a zora uvidí blýskati se nad páteří barbarů jeho meč, jenž má podobu kříže.

Za svítání jeho kůň zazvoní kopytem o křemen, a my vztyčíme opět svá pokořená čela; zlato lilií vzkvetlo na poli jeho korouhve; jeho tvář, přes to že mladistvá, jest přísna: přichází, aby splnil a aby dostavěl.

II

Jeho ruka znovu vyzdvihne tyto nesmírné trosky, z nichž k nám vítr zanáší dlouhá úpění; jeho opatrnost a jeho síla a jeho duch dovedou svázati zášlí, svěřací kazajku obléci šilenosti a zase vykopati světu nové základy.

Zdvihne válku, slabosti neznaje, válku svatou všemu nepořádku, hemžícímu se na zdech bludu; ucpe jícen pekla na jeden¹⁾ věk, a v kathedrále za hlaholu varhan inspirovaných korunovati bude krále po císařích.

Jako lid mrtvých vstávající z hrobů, s jásotem pozdravující slunce při svém vzkříšení, se svými věžemi slávy a se svými vítěznými oblouky, se svými střechami, nad nimiž mihá se svatozáře z křídel vzlétajících holubic, vstane, ó města národů.

III

Smyje potupu a krev s Tvé Tváře, Kriste, po jehož druhé smrti prahne toto století, neboť, aby tolik hanby a zločinů bylo smazáno, aby konečně blesk odvrátil svou hrozbu, stačila by ještě dnes, Ježíši, tvoje Kalvarie?

Bez purpuru, bos, s popelem na hlavě, vztyčí Tvůj Kříž před budoucím řádem, aby jej nesl, vítěz, od výboje k výboji, od Říma až k Cařihradu, a až k hradbám a báním Jerusaléma, znova zbudovaného v blankytu.

A zavládne pokoj nad jednotou světa, jako vládne léto nad hojností žní, v hodinu, kdy, vysoko nad plodnými vrchy, ledovce v azuru, s rozplývajícími se obrysy, nad obzory staví na odív svou skvělou nádhernost.¹⁾

¹⁾ Básník jest rodilý Švýcar a tam i žijící; tím si vysvětlíte jeho hornatou stavbu veršů a obrazy. „Toho, jenž co nevidět přijde,“ opěvává velmi pravdivě, a kdo již odvykl tomuto heroickému rytmu Křížáckých Výprav, snadno si jeho řeč přeloží do nynějšího plosšího nářečí. Jen to jeho století (*de l'enfer, pour un siecle, il bouchera l'entrée*) nesmí se brátí doslovně, když La Saletteské Zjevení přímo stanoví dobu pětadvaceti let, tedy jen čtvrt století. Ale jest dobře neříkati těchto tajemství hlupákům a zvadlým, aby již teď nezaložili rukou říkajíce, že vlastně nestojí za to jimi hýbatí na tak krátkou dobu. Neklamte se, pětadvacet let jest velmi dlouhý věk!, zvláště vezmete-li na čas tu pravou jeho míru, totiž Bolest, tu Nepromíjející, již ani krematorium neodslraší, jež však nalézá své *vy-světlení* (toliž povýšení na Světle) v Kříži Toho, jenž VICTOR SUBACTIS INFERIS, TROPHAEA EXPLICAT, COELOQUE APERTO, SUBDITUM REGEM TENEBRARUM TRAHIT.

KURS 17.
v srpnu l. P. 1926.

—

Z RŮZNÝCH KNIH VYBRAL.

JOSEF FLORIAN

TISKEM

VIKTORA DVOŘÁKA

V MOR. BUDĚJOVICÍCH

NA SKLADĚ U

MARTY FLORIANOVÉ

VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

—

DEO GRATIAS

